

Människohandel för sexuella ändamål- brottslighet i
förändring och lagstiftning med tillämpningsproblem
- Har svensk lagstiftning hängtt med?

Tillämpade studier 30 HP HT 2010

Handelshögskolan vid Göteborgs Universitet

Juridiska Institutionen

Författare: Joanna Gren

Handledare: Gösta Westerlund

Innehållsförteckning

1. Inledning	4
1.1 En statistisk örfil	4
1.2 Bakgrund.....	6
1.3 Syfte och frågeställning.....	8
1.3.1 Syfte	8
1.3.2 Frågeställning.....	8
1.4 Avgränsningar och metod	9
1.4.1 Avgränsningar	9
1.4.2 Metod	10
1.5 Material och disposition.....	10
1.5.1 Material	10
1.5.2 Disposition	11
2. Människohandeln i praktiken och i lagstiftningen	12
2.1 Vem är hon, hur kan de och hur går det till?.....	12
2.2 Den rättsliga hanteringen – före och efter 1 juli 2010.....	16
3. Tillämpningsproblem och lösningar- eller lagstiftningskosmetika?	21
3.1 De problematiska rekvisiten.....	21
3.2 Sammanfattning av den tillämpningsproblematik lagstiftaren tagit hänsyn till	25
3.3 Lagstiftarens lösning på tillämpningsproblematiken	25
4. En utblick i verkligheten – de yrkesverksammas perspektiv	28
4.1 Genomförda intervjuer	28
4.2 Gemensam nämnare; statliga projektpengar	28
4.3 Snarlika utgångspunkter.....	28
4.4 Olika åsikter om lagstiftningens potential.....	31
4.5 Människohandelsarbetet - en resursfråga.....	32
5. Goda föresatser men vad blir det egentliga resultatet?.....	34
5.1 Effekterna av att utmönstra andra stycket i BrB 4 kap 1 § a.....	34
5.2 Finns det någon bättre lösning?.....	38
5.2.1 Borde vi i stället ha gjort tvärtom?.....	38
5.3 Sammanfattning frågeställning	40
5.4 En avslutande reflektion.....	43
6. Källförteckning	44
6.1 Offentliga publikationer	44
6.2 Litteratur.....	44
6.3 Rapporter.....	44

6.4 Vetenskapliga artiklar/ uppsatser	45
6.4 Artiklar	45
7. Bilagor	47
7.1 Bilaga 1 Transkriberad intervju med Maria Sterup, kammaråklagare vid Åklagarmyndighetens Utvecklingscentrum i Göteborg	47
7.2 Bilaga 2 Transkriberad intervju med Mats Paulsson, inspektör och gruppchef för trafficking- enheten hos Polismyndigheten i Västra Götaland	57
7.3 Bilaga 3 Transkriberad intervju med Anna-Lena Nilemar, Kammaråklagare vid internationella åklagarkammaren, Åklagarmyndigheten i Stockholm	67

Förkortningar

BrB	Brottsbalken
Brå	Brottsförebyggande rådet
DS	Departementsserie
EU	Europeiska Unionen
FN	Förenta Nationerna
HD	Högsta Domstolen
HovR	Hovrätt
KBrB	Kommentar till brottsbalken
Palermoprotokollet	Tilläggsprotokoll om förebyggande, bekämpande och bestraffande av handel med människor, särskilt kvinnor och barn, till Förenta Nationernas konvention den 15 november 2000 mot gränsöverskridande organiserad brottslighet (SÖ 2004:21)
Prop.	Proposition
RPS	Rikspolisstyrelsen
SOU	Statens offentliga utredningar
TR	Tingsrätt
UNODC	United Nations Office on Drugs and Crime

1. Inledning

1.1 En statistisk örfil

Att sätta sig in i statistiken kring människohandel kan liknas vid känslan av att få en örfil – ett hastigt uppvaknande ur den verklighet man befinner sig i. Precis som smärtan efter den där örfilen bleknar ändå statistiken relativt fort. Jag registrerar uppgifter från United Nations Office on Drugs and Crime (nedan UNODC) om att flera miljoner människor faller offer för människohandeln varje år, att 140 000 offer för denna handel utnyttjas varje dag i Europa och att det för varje år nyrekryteras ungefär 70 000 offer till denna handel bara i Europa.¹ För ett ögonblick känns statistiken tung att bära men strax blir den bara en liten del av den kunskapsmassa jag bär med mig utan att vidare reflektera över dess innehåll. Att däremot sätta sig in i de historier som gömmer sig bakom statistiken innebär att stegvis förlora tilltron till människan. Det är tungt att bära, och bleknar aldrig.

Hon kan komma från Rumänien, Moldavien, Litauen, Estland, Thailand eller Nigeria – kvinnan som hämtas upp under tvivelaktiga förespeglingar om det goda livet någon annan stans. Sedermera hamnar hon på en gata nära dig eller i ett litet pop-upp fönster i din dator om du varit lite för slarvig med sökvägar och säkerhetsfilter eller bara lite för nyfiken på hur många träffar du kan få på Google om du anger sökordet sex. Hon, för det rör sig till största delen om kvinnor², kan ha blivit lovad ett jobb som servitris, au-pair, massös eller strip-tease dansös på klubb, i vissa fall vet hon om att hon förväntas sälja sex men förespeglas riktigt bra betalt för det hon förväntas göra. Som regel kommer hon från knappa förhållanden, kanske har hon sjuka barn, syskon eller föräldrar att försörja i hemlandet. Kanske ser hon bara sin chans att ta sig någonstans och få det lite bättre ställt. Inte sällan bär hon på personliga erfarenheter som gör henne extra utsatt för sockrade erbjudanden utan verklighetsförankring, möjligen är hon analfabet och har aldrig gått i skolan. Hon fraktas över världen och fråntas både pass och pengar i syfte att göra henne extra medgörlig för det uppdrag som väntar, kanske förekommer hot mot familjen i de fall hon opponerar sig mot behandlingen, kanske blir hon utsatt för misshandel och våldtäkt. På plats på en gata nära dig står hon sedan utan pass,

¹ Människohandel för sexuella och andra ändamål för 2009, Lägesrapport 11 från RPS, 2010 s. 9, Trafficking in Persons to Europe for sexual exploitation, UNODC, 2010 s. 1,7

² Global Report on Trafficking in Persons, UNODC, 2009 s. 6

utan pengar, utan språk - rädd och utlämnad, för att sälja världens äldsta handelsvara – sin kropp.

Ungefär så skulle jag vilja sammanfatta alla de domar jag läst under arbetet med den här uppsatsen och då vill jag ändå påstå att jag inte på något sätt dramatiserat framställningen. Den är snarare ett utsnitt av ett genomsnittligt människohandelsmål i svensk domstol, utan de extra vidriga detaljer som bränner sig fast vid läsning av ett flertal publicerade domar. Det räcker att det är så här det ser ut, i Europa och i Sverige 2010. Den här uppsatsen tar avstamp just här samt i det faktum att den svenska lagstiftningen hitintills inte med tillräcklig framgång förmått se till att de som är ansvariga för människohandeln faktiskt döms för de brott de begått.

1.2 Bakgrund

Sedan 1 juli 2002 tillämpas i Sverige en lagbestämmelse om människohandel för sexuella ändamål, vilken placerats i Brottsbalken (BrB) 4 kap. 1 § a. Den 1 juli 2004 kom bestämmelsen att omarbetas för att också omfatta handel för andra ändamål. Bestämmelsen är ett resultat av omfattande diskussioner på internationell nivå om hur vi ska hantera fenomenet människohandel, en företeelse som visat sig vara ett globalt problem som omsätter så mycket pengar på den svarta marknaden att lönsamheten står i paritet med den för illegal vapen- och droghandel.³ Dessa internationella diskussioner kulminerade och gavs rättslig form år 2000 genom tilläggsprotokollet till FN-konventionen om gränsöverskridande organiserad brottslighet, det s.k. Palermoprotokollet. För första gången antogs härigenom ett internationellt instrument som, efter flera omarbetningar, presenterade en av alla parter godkänd och heltäckande definition av vad människohandel innebär samt också behandlar alla aspekter av handeln med människor.⁴ Problemet med människohandel har också uppmärksamrats inom EU och resulterade 2002 i ett rambeslut om bekämpande av människohandel, vilket legat till grund för utformningen av den svenska lagstiftningen på området.⁵ Under våren 2010 har även ytterligare direktiv föreslagits av EU-kommissionen som ett komplement till rambeslutet för att ta ytterligare krafttag mot människohandeln och samordna medlemsländernas lagstiftning och hantering av problematiken.⁶

Trots den i inledningen redovisade stora omfattningen av människohandel i Europa har den införda människohandelsbestämmelsen i BrB inte resulterat i särskilt många fällande domar i Sverige. Den statliga utredning som hade uppdraget att utreda rättsläget inför den i juli 2010 genomförda förändringen av 4 kap 1 a § BrB presenterade i sitt betänkande att mellan 1 juli 2002 och 1 mars 2008 hade endast 15 fällande domar vunnit laga kraft.⁷ Att domarna är så få har också diskuterats av Åklagarmyndigheten som i flera rapporter pekat på otydligheter och svårigheter med bevisning gällande bestämmelsens rekvisit vilket myndigheten anser har lett till tillämpningssvårigheter och få fällande domar.⁸

³ SOU 2008:41 s. 41, RättsPM 2005:19 Åklagarmyndigheten s. 4

⁴ SOU 2001:14 s. 433

⁵ EU:s rambeslut av den 19 juli 2002 om bekämpande av människohandel

⁶ Press-release Europeiska Unionen om tilläggsdirektiv till rambeslut av den 19 juli 2002 om bekämpande av människohandel, www.europa.eu/rapid/pressReleasesAction/

⁷ SOU 2008:41 s. 71

⁸ RättsPM 2005:19 Åklagarmyndigheten s. 12, RättsPM 2007:2 Åklagarmyndigheten s. 34 f

Med anledning av de uppenbara tillämpningssvårigheter som tillskrivits bestämmelsen om människohandel sedan den infördes, tillsattes som nämndes ovan under 2005 en statlig utredning vars betänkande ligger till grund för den ändring av 4 kap 1 a § BrB som genomfördes 1 juli 2010. Utredningens förslag, och sedermera innehållet i både lagrådsremiss och den nya bestämmelsen, för att lösa tillämpningsproblematiken var att ett av de problematiska rekvisiten, kontrollrekvisitet, helt skulle plockas bort.

Sammanfattningsvis kan sägas att människohandelsbestämmelsen haft svårt att etablera sig som ett alternativ till brott som annars täcker upp för delar av den brottslighet som karakteriserar människohandeln, exempelvis koppleri (grovt), sexualbrott och våldsbrott. Detta är något både röster i samhällsdebatten⁹ och lagstiftaren varit missnöjda med eftersom ambitionen hela tiden har varit att på ett kraftfullt sätt ta tag i ett svårt globalt problem. Då lagstiftaren inte har varit nöjd med utfallet har denne visat sig beredd att försöka ändra på de svårigheter som visat sig utgöra hinder för en effektiv tillämpning av människohandelsbestämmelsen. Det är således detta till synes förändringsbenägna rättsläge och mina egna tveksamheter kring de verkliga effekterna av människohandelsbestämmelsens nya utformning som kommer att utgöra bakgrunden till min uppsats.

⁹ En omfattande kritisk rapportering kring svårigheterna att få gärningsmän fällda för människohandel har synts i media sedan människohandelsbestämmelsens införande, här refereras endast till ett par exempel; Tobias Olsson SvD 12 juli 2007 "Offer för människohandel tas inte på allvar", Thomas Bodström och Elisabeth Markström SvD 20 februari 2007 "Koppleri är människohandel", Tobias Barkman Sydsvenskan 4 augusti 2005 "Traffickinglagen är tandlös mot sexhandel med vuxna", Beatrice Ask DN 19 oktober 2009 "Kraftsamling mot människohandel"

1.3 Syfte och frågeställning

1.3.1 Syfte

Ambitionen med denna uppsats är att presentera en fördjupad kunskap om de problem som visat sig uppstå vid den rättsliga tillämpningen av lagbestämmelsen om människohandel. Min avsikt är då naturligtvis också att koppla rättsläget till hur människohandeln ser ut i Sverige i dag och vilka problem man brottas med både inom rättsväsendet och i det polisiära förebyggande och uppsökande arbetet. Jag är intresserad av att ta reda på om lagändringen i 4 kap 1 a § kommer att förändra den problematiska rättstillämpningen och om lösningen på lagföringsproblemet egentligen ryms inom den nuvarande lydelsen. Min förhoppning är att under arbetets gång kunna utreda vad det får för effekter att lagstiftaren valt att utmönstra kontrollrekvisitet ur Brottsbalksbestämmelsen 4 kap 1 § a, och om det eventuellt kan ha några negativa effekter att lagstiftaren i konsekvens med detta lyfter bort bestämmelsens andra stycke. Ett idealiskt scenario är att jag, med fördjupade kunskaper kring människohandelsbestämmelsens tillämpningsproblematik, slutligen ska kunna ge ett eget förslag på hur problematiken kan lösas.

1.3.2 Frågeställning

Jag kommer således under arbetet med denna uppsats att utgå ifrån följande frågeställningar:

- ❖ Hur ser människohandeln för sexuella ändamål ut idag i Sverige?
- ❖ Varför har så få fällts för brottet människohandel?
- ❖ Vilka problem anser de som arbetar med människohandeln att de har att hantera i dagens rättsläge?
- ❖ Vilka är lagstiftarens ambitioner med ändringen av 4 kap 1 § a i BrB?
- ❖ Kommer 4 kap 1 a § i dess nya lydelse att ändra på tillämpningsproblematiken?
- ❖ Vad får det för konsekvenser att lagstiftaren lyft bort kontrollrekvisitet ur människohandelsbestämmelsen och omfattas verkligen de åtgärder som tidigare föll under andra stycket av det nya första stycket?
- ❖ Om den relativt nya lösningen på tillämpningsproblematiken inte kan uppnå önskad effekt, vad återstår då att göra?

1.4 Avgränsningar och metod

1.4.1 Avgränsningar

För att få en mer koncentrerad uppsats har jag valt att fokusera på människohandel för sexuella ändamål och utelämna människohandel för övriga ändamål. En sådan avgränsning gör det möjligt att mer på djupet sätta sig in i just de specifika karaktärsdrag och problem som kan kopplas till handel med sexuella förtecken och innebär att uppsatsen tyngs mindre av deskriptiva avsnitt kring hur de olika formerna av människohandel ser ut idag. Jag är medveten om att främst människohandel med tvångsarbete som syfte är en aktuell fråga som vi har att brottas med i utökad utsträckning varför en sådan vinkel är oerhört intressant. Samtidigt är kunskaperna om denna typ av människohandel oerhört begränsad varför jag väljer att fokusera på ett område där materialet är mer omfattande. De resonemang jag för kommer dock förhoppningsvis att vara applicerbara även på de fall vi har framför oss av tvångsarbete då tillämpningsproblematiken är den samma.

Jag har inte för avsikt att på ett heltäckande sätt redogöra för människohandelsbestämmelsens tillkomst och bakgrund och jag kommer att utgå ifrån att läsaren besitter kunskaper om gången i svensk lagstiftning samt dess koppling till internationella rättsinstrument såsom FN-protokoll och deras rättsverkan i Sverige. Jag förutsätter också att min läsare har relativt goda kunskaper om människohandelsbestämmelsens utformning, jag kommer endast kortfattat behandla dess rekvisit och hur dessa hänger ihop eftersom mitt huvudsakliga fokus är att undersöka vad som varit problematiskt och hur detta påverkas av den relativt nya ändringen i 4 kap 1 a § BrB. Vad det gäller redogörelser för material såsom utredningens betänkande från 2008, lagrådsremissen och remissinstansernas svar inför lagändringen kommer jag av naturliga skäl att begränsa mig till att redogöra för de delar i detta material som behandlar den tillämpningsproblematik jag redogör för i detta arbete. Slutligen har jag valt att inte specifikt behandla bestämmelsens särskilda utformning vad gäller unga under 18 år på grund av att vi genom bestämmelsens utformning i de fallen inte möter samma tillämpningsproblem. För det fall det skulle bli relevant för framställningen i övrigt kommer jag dock naturligtvis att behandla människohandel med minderåriga.

1.4.2 Metod

Den metodansats jag valt för detta arbete har varit en bred rättsvetenskaplig metod. Den rättsvetenskapliga metoden är ett brett begrepp som inbegriper den klassiska rättskällevärdet och rättsdogmatismen men också lämnar utrymme för andra metoder att analysera rätten, exempelvis genom användandet av empiriskt material.¹⁰ Jag kommer i detta arbete därför utgå ifrån lagtext, doktrin och rättsfall samt andra relevanta källor för att fastställa gällande rätt och dess betydelse för den rättstillämpningsproblematik jag vill undersöka. Jag kommer därutöver också att ta hänsyn till det intervjumaterial jag samlar in för att kunna ge en mer fördjupad bild av tillämpningsproblematiken än vad de klassiska rättsdogmatiska källorna kan ge. Den rättsvetenskapliga metoden tillåter just en sådan blandning av metod och material som jag anser behövs för denna typ av uppsats. Sandgren menar att i stort sett alla metoder som kan brukas för att öka kunskapen om rätten är rättsvetenskapliga under förutsättning att uppsatsen har ett juridiskt perspektiv, vilket ger mig större utrymme att hämta information från källor som typiskt inte räknas in som juridiska.¹¹ Mitt mål är att genom uppsatsen tillämpa ett kritiskt och granskande förhållningssätt till det material jag använder.

1.5 Material och disposition

1.5.1 Material

Som en naturlig del av vald metod kommer jag att använda mig av lagtext, förarbeten, praxis och doktrin på området. På svenska har mycket lite litteratur getts ut som specifikt rör rättstillämpningen vad det gäller människohandel varför sådant material i stort lyser med sin frånvaro. Jag kommer istället att i stor utsträckning använda mig av rapporter från Åklagarmyndigheten och Rikspolisstyrelsen samt relevanta artiklar och akademiska uppsatser i den mån sådana finns tillgängliga. Den statistik jag kommer använda härstammar till stora delar från UNODC som får anses vara en tillförlitlig källa.

Eftersom mitt mål med uppsatsen är att om möjligt presentera ett alternativ till dagens lagstiftning och en lösning på dömandestatistiken har jag valt att också skaffa mig ett praktikerperspektiv på frågorna kring 4 kap 1 a § och de tillämpningsproblemen gett upphov till. Detta har jag gjort genom att intervjua Maria Sterup, kammaråklagare vid Åklagarmyndighetens Utvecklingscentrum i Göteborg, Anna-Lena Nilemar, kammaråklagare vid internationella åklagarkammaren i Stockholm samt Mats Paulsson,

¹⁰Sandgren, 2006, s. 39

¹¹ibid. s. 39

chef för polisens trafficking-grupp inom polismyndigheten i Västra Götaland. De hantear dagligen i sitt arbete frågor som rör människohandel på olika sätt och representerar två sidor av problemet, rättsväsendet och den polisiära ingripande verksamheten. Min förhoppning är att de ska kunna bidra med synpunkter på hur deras arbete påverkas av den nuvarande lagstiftningen och vad de tycker saknas för att kunna förändra den nedslående statistiken över fällande domar. Det material intervjuerna genererar kommer att redovisas som bilagor till detta arbete för att underlätta refererandet i löpande text.

1.5.2 Disposition

Uppsatsen är uppdelad i fyra avsnitt där jag i det inledande avsnittet kommer att redogöra för den information som finns tillgänglig om hur människohandeln ser ut idag. Vilka är offren, var kommer de ifrån, vilka medel används för att genomföra människohandeln och vilka står typiskt bakom handeln i Sverige och Europa? I detta första avsnitt kommer jag också att kort redogöra för hur människohandelsbestämmelsen är uppbyggd för att läsaren ska kunna ta med sig sådan baskunskap in i läsningen av uppsatsen.

Uppsatsens andra del avser behandla de tillämpningsproblem som lagstiftningen brottats med sedan människohandelsbestämmelsen infördes och hur dessa problem hanterats av lagstiftaren och rättsväsendet. Här infaller således arbetet som föregick lagändringen den 1 juli 2010 och den lösning som där presenterats. Vad hoppades lagstiftaren uppnå med ändringen?

Uppsatsen tredje del kommer att bestå av en redogörelse för de funderingar som de yrkesverksamma åklagarna samt polisen delgett mig i de intervjuer jag genomfört. Här tar jag upp de problem de upplever sig möta i sitt dagliga arbete med människohandeln och hur de ser på tillämpningsproblematiken i människohandelsbestämmelsen och eventuella lösningar de önskar se i framtiden.

Den fjärde delen av uppsatsen kommer i sin tur att innehålla mina personliga reflektioner kring vad som blir den verkliga effekten av den genomförda ändringen i 4 kap 1 a § BrB och här är min avsikt att tydliggöra mina resonemang genom att utförligt applicera mina funderingar på ett belysande fall ur rättspraxis. Under detta avsnitt presenteras också min egen analys av tillämpningsproblematiken och min avsikt här är att försöka presentera ett alternativ till lösning på problemet i den mån jag tycker mig ha fog för ett förändringsbehov.

2. Människohandeln i praktiken och i lagstiftningen

2.1 Vem är hon, hur kan de och hur går det till?

Under de senaste åren tyder informationen på att de kvinnor som utnyttjas i människohandeln i Europa och Sverige främst kommer från länder ur det Östeuropeiska blocket med dominans från länderna i det forna Sovjet. Största andelen kvinnor har kunnat härledas till länder som Rumänien, Bulgarien, Estland, Ukraina, Albanien, Ryssland och Moldavien.¹² Sedan några år tillbaka har man även kunnat observera kvinnor från Nigeria och Thailand på den europeiska sexköpsmarknaden vilket också märkts tydligt i Sverige de senaste 3-4 åren genom att exempelvis stora grupper nigerianska kvinnor uppmärksammats, främst i Göteborg.¹³

Naturligtvis ska man akta sig för att generalisera när det kommer till uttalanden om vilken typ av kvinnor som generellt faller offer för människohandeln men den information som samlats både i Sverige och internationellt visar vissa mönster som återkommer i de flesta fall som rör människohandel för sexuella ändamål. Kvinnorna tillhör ofta i sina hemländer socialt utsatta grupper, exempelvis minoritetsgrupper, där det i hög utsträckning förekommer social utslagning av olika slag.¹⁴ Inte sällan förekommer det i kvinnornas hemmiljöer misshandel och andra missförhållanden som gör dem extra sårbara i relation till yttre påverkan från gärningsmän/kvinnor. Det är relativt vanligt att de har en begränsad skolutbildning och mycket knappa kunskaper i engelska. För många innebär också sexhandeln i ett annat land att de för första gången befinner sig utanför sitt hemlands gränser. Sammantaget innebär dessa bakgrundsförhållanden ofta att kvinnorna har svårt att ta reda på eller känna till sina rättigheter och möjligheter till hjälp i destinationsländerna.¹⁵

De som handlar med kvinnor/barn/män lämpar sig egentligen lika lite som sina offer för en generell karaktärisering. Likväl visar tillgängliga data att det oftast rör sig om människor som känner både ursprungslandet och destinationslandet väl. Många är födda i de länder där offren rekryteras och har därför god kännedom om de förhållanden som råder i olika regioner vilket gör att de kan rikta in sig på socialt utsatta grupper där

¹² UNODC 2010, Trafficking in persons in Europe for sexual exploitation s. 2, se också Lägesrapport 11 från RPS 2010, Människohandel för sexuella och andra ändamål för 2009, s. 6

¹³ UNODC 2010, Trafficking in persons in Europe for sexual exploitation, s. 2, se också Lägesrapport 11 från RPS 2010 s. 6

¹⁴ Brå, Report 2008:21, The organisation of Human Trafficking, s. 37 f

¹⁵ Lägesrapport 11 från RPS 2010 s. 11, Brå, Report 2008:21 s. 7 samt 37 f

det finns större chans att påverka offren.¹⁶ Inte sällan har gärningsmännen haft sin hemvist i destinationslandet under en längre tid vilket gör att de också besitter viktiga kunskaper om det samhällssystem de ska verka i och behärskar det språk på vilket affärerna ska göras.¹⁷ Handlarna tillhör ofta nätverk som kan variera i storlek och grad av professionalism – det rör sig om allt från små familjedrivna verksamheter med mer sporadisk organisation till storskaliga organisationer med väl fungerande och noggrant planerad verksamhet som omsätter stora mängder pengar och hanterar hundratals offer.¹⁸ I Sverige är den rådande uppfattningen bland polis och åklagare att den typiska människohandeln organiseras genom kriminella nätverk.¹⁹ Möjligen ser vi i Sverige mindre av de riktigt stora organisationerna men Brå konstaterar att genom att följa pengaströmmar med anknytning till de mindre svenska nätverken kan man misstänka kopplingar till större organisationer.²⁰ Den som handlar med människor för sexuella ändamål kan lika gärna vara man som kvinna. För kvinnor är det inte ovanligt att de själva tidigare sålts för sexuella ändamål och genom att bli handlare/rekryterare/säljare fått en chans att ta sig ur den egna prostitutionen. För kvinnor som inte lyckas ta sig ur människohandeln och prostitutionen kan det vara den enda karriärmöjligheten som erbjuds att i sin tur handla med andra kvinnor och därigenom utnyttja sina egna erfarenheter för att binda nya offer till organisationen. Kvinnors roll i en handelsorganisation är ofta den som rekryterare då de antas ha lättare att komma andra kvinnor inpå livet och skapa ett förtroende som binder offren till organisationen. De används också i stor utsträckning som ”vakter” i den organiserade handeln där de har i uppgift att kontrollera den dagliga verksamheten och ta hand om de kvinnor som säljs inom organisationen.²¹

Att förstå sig på hur handeln går till och hur kvinnor binds till organisationerna är att sätta sig in i en cynisk värld av lögn, hot, våld och maktstrukturer. De metoder som används för att rekrytera kvinnor och hålla dem kvar i människohandeln är oerhört varierade och måste av naturliga skäl vara högst individanpassade för att få bäst effekt på den man avser rekrytera. När det gäller människohandeln i Sverige anger Brottsföre-

¹⁶ UNODC 2010, Trafficking in persons in Europe for sexual exploitation, s. 5 ff, Lägesrapport 11 från RPS 2010 s. 10

¹⁷ Lägesrapport 11 från RPS 2010 s. 10

¹⁸ Brå, Rapport 2008:21 s. 130 ff, UNODC 2010, Trafficking in persons in Europe for sexual exploitation, s. 6 f

¹⁹ Bilaga 1, intervju med Maria Sterup

²⁰ Brå, Rapport 2008:24, Sexuell människohandel; en fråga om tillgång och efterfrågan s. 9

²¹ Brå, Rapport 2008:21 s. 155 f, UNODC 2010, Trafficking in persons in Europe for sexual exploitation, s. 5 f

byggande rådet (Brå) att dessa kvinnor oftast rekryteras genom personliga nätverk. Det kan röra sig om väninnor som redan varit i Sverige och rekommenderar sina vänner att göra detsamma eller rekrytering via bordeller och strippklubbar.²² Vad som kan vara viktigt att notera är att handeln tycks ha förändrats något, åtminstone har detta kunnat noteras i de nordiska länderna. Förändringen består i att de kvinnor som rekryteras ofta kommer från tidigare prostitution i sina hemländer och på så sätt inte blivit lurade om avsikten med det arbete som erbjuds i exempelvis Sverige. Utnyttjandet består istället oftast i att dessa kvinnor blir lurade avseende villkoren för prostitutionen vilket kan innebära att de inte tillåts säga nej till kunder, måste sälja sig i större utsträckning än de räknat med eller att de måste hålla på under längre tid för att exempelvis betala av rese, boende- och uppehållskostnader som organisationen säger sig ha haft i samband med kvinnans uppehälle i destinationslandet. Inte sällan knyter människohandlarna alltså till sig kvinnorna genom en typ av skuldfälla som det är nästan omöjligt att ta sig ur vilket skiljer sig från den gängse bilden av att ett människohandelsoffer luras redan vad gäller arbetets art.²³ Däremot är det viktigt att en sådan förändring inte ger oss bilden av en mer human människohandel eftersom den gängse bilden av våld, hot och förtryck i många fall är precis lika verklig. Möjligen uppstår de verkligt hotfulla situationerna istället sedan det blivit uppenbart för kvinnorna att förhållandena inte är som utlovats och de försöker ta sig ur systemet.²⁴ Undersökningar som gjorts internationellt ger också att graden av våld, hot och förtryck synes bero mer på varifrån handeln bedrivs än på en verklig humanisering av människohandeln.²⁵

När det gäller på vilket sätt de kvinnor som utnyttjas i människohandeln erbjuder sina tjänster är det i stort sett fantasin som sätter gränserna. I linje med datoriseringen av samhället sker mycket av annonsering och kontakter med potentiella sexköpare via internet. Under de senaste åren har flera webbsajter etablerats specifikt för annonsering av sexuella tjänster, i Sverige har Rikspolisstyrelsen kunnat konstatera att sidor som ”Stockholm Top Escort” och ”Secretary Academy” är ofta förekommande annonsforum med en mycket aktiv annonsmarknad. Som regel är dessa webbsajter omöjliga att

²² Brå, Report 2008:21 s. 49 ff särskilt s. 56

²³ Brå, Report 2008:21 s. 38, Lägesrapport 11 från RPS 2010 s. 13

²⁴ UNODC 2010, Trafficking in persons in Europe for sexual exploitation, s. 3

²⁵ Se exempelvis den information Lehti och Aromaa refererar till som visar på att de Balkan-baserade organisationerna använder sig av just sådana metoder som innebär kraftigt förtryck och grovt våld. Lehti & Aromaa, Trafficking for Sexual Exploitation punkterna 133-228.

koppla till en svensk server utan är istället förlagda utomlands.²⁶ I sin rapport från 2008 har Brå konstaterat att i Sverige används internet som både annons och kontaktform i en majoritet av de studerade fallen medan kvinnor som säljer sig i gatuprostitution är betydligt färre.²⁷ Efter annonsering och kontakt via kvinnornas internetsidor är det vanligt att köparna ges direktiv att bege sig till angiven adress där köpet genomförs varefter köparen hänvisas till en lägenhet, lägenhetsbordell eller hotellrum där kvinnorna befinner sig.²⁸ Verksamheten pågår också vid så kallade massageinstitut där handeln kamoufleras av helt legala massagebehandlingar. Hit hänförs stora delar av den grupp med thailändska kvinnor som befinner sig i människohandeln, något som bekräftas både i Rikspolisstyrelsens underlag och i Brå:s rapport.²⁹ Även om människohandeln som beskrivits ovan i huvudsak genomförs med hjälp av internet har gatuprostitutionen fått en viss renässans i Sverige under senare år efter den markanta nedgången som kunde observeras i samband med kriminaliseringen av sexköp genom 1999 års sexköpslag (lagen om (1998:48) förbud mot köp av sexuella tjänster), sedermera 6 kap 11 § BrB. Som regel är det de mindre nätverken med endast ett fåtal kvinnor som agerar i gatuprostitutionen där verksamheten inte kräver någon större kringorganisation i form av annonser eller angivna lägenheter.³⁰

När det kommer till att hålla kvinnorna kvar i verksamheten visar sig metoderna i regel vara helt i linje med hur vi typiskt föreställer oss att människohandeln går till. För den som handlar med människor gäller helt enkelt att på effektivast möjliga sätt kontrollera tillgångarna. Här kan det röra sig om allt ifrån direkt våld, även om detta blivit mer sällsynt i Sverige, hot om våld på både den egna personen och familjen i hemlandet, övervakning till inlåsning samt begränsande av flyktmöjligheter genom att exempelvis frånta kvinnorna pass och liknande id-handlingar. Allt vanligare blir att människohandlarna är medvetna om faran i att alldeles för uppenbart utsätta offren för direkt auktoritär kontroll eftersom det riskerar att skapa aggression och flyktförsök hos dem som utsätts. Istället har i alla fall Brå kunnat konstatera att exploatörerna använder sig av mer indirekta kontrollmetoder såsom att skapa en viss trygghet kring handeln, isolera kvinnorna från omvärlden, påpeka deras utsatthet i ett samhälle där de varken har pengar eller kan språket eller informera dem om att de befinner sig i landet illegalt. På det sättet

²⁶ Lägesrapport 11 från RPS 2010 s. 13 f

²⁷ Brå, Report 2008:21 s. 77 ff

²⁸ ibid s. 79

²⁹ ibid s. 85 f, Lägesrapport 11 från RPS 2010 s. 12

³⁰ Brå, Report 2008:21 s. 89 f

hålls kvinnorna underlägsna och samarbetsvilliga eftersom de inte upplever sig ha något annat alternativ och inte heller känner sig direkt hotade eller rädda för repressalier.³¹ På samma sätt som noterades ovan är det viktigt att komma ihåg att människohandeln i stora delar av Europa och världen, trots en viss förändring i förhållningssättet gentemot offren i Sverige, genomförs med hjälp av både våld och förnedrande inslag.³²

2.2 Den rättsliga hanteringen – före och efter 1 juli 2010

För en förståelse av tillämpningsproblematiken och materialet kommer jag här att göra en kort redogörelse för bestämmelsens uppbyggnad. Jag kommer att redogöra för de ändringar som har betydelse för tillämpningen men inte särskilt behandla de rent språkliga förändringar som skett och som inte har någon avgörande betydelse för rättstillämpningen. Människohandelsbestämmelsen gavs redan från början en utformning som skulle återspegla hur människohandeln typiskt bedrivs, dvs. handelns olika led med rekryterare, transportör och exploatör som beskrivits i tidigare avsnitt. Detta gör att människohandelsbrottet i 4 kap. 1 a § getts karaktären av kedjebrottslighet där olika led ska kunna bestraffas i sig så länge ett direkt uppsåt finns till utnyttjandet av offret.³³ I det hänseendet förblir bestämmelsen också oförändrad av den nya lydelsen.

Bestämmelsen är både i sin gamla och nya form uppenbart uppdelad i flera objektiva rekvisit vilka ska vara täckta av gärningsmannens uppsåt för att denne ska kunna göra sig skyldig till människohandel. Därtill krävs det subjektiva *rekvisitet* direkt uppsåt att utnyttja offren, trots att ett faktiskt utnyttjande kanske aldrig kommer till stånd.³⁴

På nästa sida presenteras för överskådlighetens skull en figur över både den nya och gamla bestämmelsen.

³¹ Brå, Report 2008:21 s. 104 ff

³² *ibid* s. 104

³³ KBrB del 1 4:4a ff

³⁴ Dahlström, Nilsson & Westerlund, 3 upplagan s. 115 f, Prop. 2003/04:111 s. 50

<p>4 kap. 1 a § BrB i dess lydelse enligt prop. 2003/04:111</p> <p>Den som i annat fall än som avses i 1 §, med användande av olaga tvång eller vilseledande, med utnyttjande av någons utsatta belägenhet eller med något annat sådant otillbörligt medel rekryterar transporterar, inhyser, tar emot eller vidtar någon annan sådan åtgärd med en person, och därigenom tar kontroll över personen, i syfte att personen ska</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. utsättas för brott enligt 6 kap. 1,2,3,4,5 eller 6 §, utnyttjas för tillfälliga sexuella förbindelser eller på annat sätt utnyttjas för sexuella ändamål 2. utnyttjas i krigstjänst eller tvångsarbete eller annat sådant tvångstillstånd, 3. utnyttjas för avlägsnande av organ, eller 4. på annat sätt utnyttjas i en situation som innebär nödläge för den utsatte, döms för människohandel till fängelse i lägst två och högst tio år. <p>Detsamma gäller den som i sådant syfte som anges i första stycket,</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. till annan för över kontrollen över en person, eller 2. från annan tar emot kontrollen över en person. <p>Den som begår en gärning som avses i första stycket mot en person som inte fyllt arton år ska dömas för människohandel även om inte något sådant otillbörligt medel som anges där har använts.</p> <p>Är ett brott som avses i första-tredje styckena mindre grovt, döms till fängelse i högst fyra år.</p>	<p>4 kap. 1 a § BrB i dess nuvarande lydelse enligt prop. 2009/10:152</p> <p>Den som i annat fall än som avses i 1 §, genom olaga tvång, vilseledande, utnyttjande av någons utsatta belägenhet eller med annat sådant otillbörligt medel rekryterar, transporterar, överför, inhyser eller tar emot en person med syfte att han eller hon ska exploateras för sexuella ändamål, avlägsnande av organ, krigstjänst, tvångsarbete eller annan verksamhet i en situation som innebär nödläge för den utsatte, döms för människohandel till fängelse i lägst två och högst tio år.</p> <p>Den som begår en gärning som avses i första stycket mot en person som inte fyllt arton år döms för människohandel även om inte något sådant otillbörligt medel som anges där har använts.</p> <p>Är ett brott som avses i första eller andra stycket mindre grovt, döms till fängelse i högst fyra år.</p>
---	--

Nedan kommer jag i korthet att beskriva dessa objektiva rekvisit utan att göra anspråk på att vara heltäckande då denna deskriptiva del endast syftar till att ge läsaren viss bas-kunskap inför fortsatt läsning.

❖ Otillbörliga medel

• Olaga tvång

Hit hänförs att någon genom exempelvis misshandel, annat våld eller hot om brottslig gärning tvingar offret att gå med på något, jämför 4 kap 4 § BrB. Det offret har förmått göra, tåla eller underlåta att göra ska vara ett direkt resultat av och omfattas av det olaga tvånget.³⁵

• Vilseledande

Som ett vilseledande räknas utöver att förmedla en oriktig uppfattning om någonting till någon annan också att upprätthålla eller underblåsa en sådan oriktig uppfattning som

³⁵ KBrB del 1 4:14

någon redan har.³⁶ Av 9 kap. 1 § BrB framgår att en bedömning av huruvida en handling varit vilseledande alltid ska utgå från den vilseleddes perspektiv.

- Utnyttjande av någons utsatta belägenhet/ Annat sådant otillbörligt medel

Ett *utnyttjande av någon annans utsatta belägenhet* är i praktiken ett förtydligande av vad som avses med begreppet *annat sådant otillbörligt medel* men har i den rättsliga argumentationen ofta använts som två olika former av otillbörligt medel vilket skapat viss begreppsförvirring i praxis. Inför ändringen av människohandelsbestämmelsen den 1 juli 2010 diskuterades därför om dessa båda begrepp skulle ersättas eller förtydligas men lagstiftaren valde slutligen att behålla båda exemplen med hänvisning till att de väl beskrev det maktförhållande som gärningsmannen ska upprätta eller utnyttja för att förmå offret underkasta sig handelsåtgärden.³⁷

För att ett *annat sådant otillbörligt medel* ska kunna jämföras med de otillbörliga medel som i klartext anges i bestämmelsen krävs att det används vid en handelsåtgärd och syftar till att övervinna offrets fria och verkliga vilja.³⁸ Förutom att offret ska ha befunnit sig i en utsatt situation förutsätts också som ett andra led att offret inte har något annat alternativ än att underkasta sig det alternativ som ”erbjuds” och att offrets frihet därmed starkt begränsas eller helt beskärs.³⁹ Offret kan exempelvis befinna sig i utsatt belägenhet om denne står i ekonomisk skuld till gärningsmannen, lever under väldigt svåra ekonomiska förhållanden eller är beroende av narkotika som gärningsmannen tillhandahåller.⁴⁰

❖ Handelsåtgärder

- Rekrytera/transportera/överföra/inhysa eller ta emot

Med ovanstående uttryck avses enligt doktrinen sådana åtgärder som i vanligt språkbruk associeras till dessa begrepp. Det rör sig helt enkelt om olika sätt att värva en person till verksamheten, skaffa bussbiljetter, hämta upp offret på en tågstation, lämna över offret till exploitören efter transport eller ge offret tak över huvudet när hon/han anländer till destinationslandet.⁴¹

I bestämmelsens lydelse före 1 juli 2010 återfanns också uttrycket *vidta annan*

³⁶ KBrB del 1 9:5

³⁷ Prop. 2009/10:152 s. 14 f

³⁸ KBrB del 1 4:4e

³⁹ Prop. 2001/02:124 s. 25 ff, KBrB del 1 4:4e

⁴⁰ Prop. 2003/04:111 s. 65

⁴¹ KBrB del 1 4:4d

sådan åtgärd med en person under handelsåtgärderna. Den formuleringen fungerade som ett uppsamlingsheat för åtgärder som möjligen inte typiskt kunde betecknas som transport eller rekrytering men ändå var ett led i en förflyttning eller ett omhändertagande i handelskedjan. I kommentaren till brottsbalken (KBrB) anges som exempel en åtgärd som syftar till att förmå offret att själv bege sig till ett annat land eller en annan ort.⁴² Inför ändringen av bestämmelsen menade lagstiftaren att de situationer som uttrycket avsåg mest rörde olika typer av förflyttningar och överföringar varför exemplet *överför* plockades in som en handelsåtgärd och begreppet *annan sådan åtgärd* försvann ur bestämmelsen. Hur lagstiftaren såg på sådana situationer som refereras till i KBrB ovan framgår inte av resonemanget i vare sig lagrådsremissen eller propositionen.⁴³

Handelsrekvisitet är särskilt utformat efter människohandelsbrottets kedjekaraktär genom att det kan uppfyllas i två olika situationer. Lagstiftaren uttrycker i förarbetena att: ”Det ena består i människohandelsåtgärder som leder till att kontroll över offret uppnås. Det andra består i överförande till eller mottagande från annan av kontrollen över offret”.⁴⁴ Enligt sin tidigare lydelse med ett intakt kontrollrekvisit kan det vara på sin plats att notera att handelsåtgärden var starkt förbunden med kontrollrekvisitet på så sätt att det krävdes att handelsåtgärden ledde till kontroll över offret för att handelsrekvisitet skulle kunna anses uppfyllt.⁴⁵ Lagstiftaren menade inför ändringen av bestämmelsen att handelsåtgärden istället korresponderar med det kontrollmoment som finns inbegripet i att utnyttja någons utsatta belägenhet, alltså användandet av ett otillbörligt medel varför det är i relation till otillbörlighetsbedömningen som handelsåtgärdens effekt numera ska bedömas.⁴⁶

❖ Kontrollrekvisitet – omtvistat och numera borttaget

För att kunna döma någon för människohandel krävdes tidigare, som beskrivits ovan, att handelsåtgärden genom det otillbörliga medlet lett till att gärningsmannen därigenom fått kontroll över offret. Enligt den gamla bestämmelsens andra stycke uppställdes heller inget krav på användande av ett otillbörligt medel. Förutsättningen för straffbarhet för en gärningsman som förde över eller tog emot ett människohandelsoffer var att så

⁴² KBrB del 1 4:4d

⁴³ Lagrådsremiss 2010-02-04 s. 17, Prop. 2009/10:152 s. 17

⁴⁴ Prop. 2003/04:111 s. 52.

⁴⁵ Jonsson, Lagföring av människohandel i Sverige s. 12

⁴⁶ Prop. 2009/10:152 s. 17

länge kontroll över offret väl tagits någonstans i handelskedjan och detta utnyttjades av gärningsmannen förelåg straffbarhet. Varje överföring till annan och mottagande från annan av kontrollen över offret med ett utnyttjandesyfte räknades då således som människohandel.⁴⁷ Detta gällde oavsett om kontrollen över offret hade uppnåtts genom en handelsåtgärd eller om den förelåg av någon annan orsak.⁴⁸

Lagstiftaren lämnade vid tillämpningen av kontrollrekvisitet ett relativt stort tolkningsutrymme åt rättstillämparen att bedöma huruvida kontroll kunde anses föreligga. Lagstiftaren påpekade att det krävs att offret står under ett tryck som är av allvarlig betydelse för honom eller henne, och för hans eller hennes förmåga att förändra sin situation eller att offret står i en märkbar beroendeställning till gärningsmannen genom exempelvis avsaknad av pengar, bostad och språkkunskaper. Samtidigt menade lagstiftaren att det räckte att kontrollsituationen var av ”faktisk art” och kunde vara ”av ett mer begränsat slag”.⁴⁹

I den nya lydelsen består den största förändringen av bestämmelsen i att just kontrollrekvisitet är borttaget. Detta motiverades av att rättstillämpningen haft problem med vad man ansåg vara en dubbel kontrollbedömning genom att otillbörlighetsrekvisitet och kontrollrekvisitet tog sikte på samma omständigheter.⁵⁰ Inför ändringen menade lagstiftaren att det i användandet av ett otillbörligt medel redan måste föreligga en kontrollsituation där gärningsmannen bemästrar offrets fria och verkliga vilja varför ett separat kontrollrekvisit inte tillförde något i sak och därmed kunde utmönstras ur bestämmelsen för att göra den mer överskådlig och lättare att tillämpa.⁵¹

⁴⁷ Prop. 2003/04:111 s. 59

⁴⁸ KBrB del 1 4:4f

⁴⁹ Prop. 2003/04:111 s. 50 jfr också s. 66

⁵⁰ Prop. 2009/10:152 s. 18

⁵¹ *ibid.* s. 18

3. Tillämpningsproblem och lösningar- eller lagstiftningskosmetika?

3.1 De problematiska rekvisiten

Sedan människohandelsbestämmelsen infördes i juli 2002 kan man något förenklat säga att det som generellt verkar ha vållat domstolarna mest problem vid tillämpningen av bestämmelsen är rekvisitet otillbörligt medel/annan sådan åtgärd samt bedömningen av huruvida kontroll uppnåtts genom företagna åtgärder eller ej.⁵² Detta bekräftas också av att de huvudsakliga direktiven till den under år 2005 tillsatta statliga utredningen, gällande översynen av människohandelsbrottet, främst var att undersöka om otillbörlighetsrekvisitet skulle tas bort, kunde tas bort eller behövde ändras.⁵³ Att utredaren dessutom, i enlighet med det övergripande direktivet att i stort se över bestämmelsens effektivitet, valde att särskilt utreda kontrollrekvisitet och föreslå en utmönstring av det samma ger stöd för att också tillämpningen av detta rekvisit varit särskilt problematiskt.⁵⁴

❖ Otillbörlighetsrekvisitet- vari består problemet?

Genom att studera de fåtal rättsfall som faktiskt finns går det att se att när det gäller bedömningarna av huruvida ett otillbörligt medel använts verkar exemplet utnyttjande av någon annans utsatta belägenhet samt annat sådant otillbörligt medel vara det som vållat domstolarna mest huvudbry.⁵⁵ I sin rapport från 2007 är Utvecklingscentrum vid Åklagarmyndigheten i Stockholm (nedan endast åklagarmyndigheten) också mycket kritisk till de svårigheter man anser byggts in i annat sådant otillbörligt medel och hur rekvisitet kommit att behandlas av domstolarna. Myndigheten hänvisar bl. a. till två domar där en bedömning av offrets ekonomiska utsatthet i hemlandet haft central betydelse för det rättsliga avgörandet.⁵⁶ Rapportförfattarna menar att rekvisitets utformning skapat en orimligt tung bevisbörda för åklagarsidan där man som ett första led måste visa att målsäganden i ett människohandelsmål verkligen befunnit sig i en ekonomiskt utsatt situation. Detta är en uppgift som inte sällan kräver utförliga utredningar om förhållanden i ett annat land, i en specifik region eller inom en folkgrupp. Detta är uppgifter som i sin tur kan vara mycket svåra att få tag på eller verifiera.⁵⁷ Genom domen från

⁵² RättsPM 2007:2 Åklagarmyndigheten s. 35, SOU 2008:41 s. 95 f

⁵³ Kommittédirektiv 2005:152

⁵⁴ SOU 2008:41 se bl. a. s. 107 och 113 ff

⁵⁵ RättsPM 2007:2 Åklagarmyndigheten s. 36 ff

⁵⁶ Solna Tingsrätt mål nr 2636-02/Svea Hovrätt mål nr 3065-03(2) samt Huddinge Tingsrätt mål nr 3848-03

⁵⁷ RättsPM 2007:2 Åklagarmyndigheten s. 37

Solna Tingsrätt och sedermera Svea Hovrätt blir det väldigt tydligt att åklagarens utredningsansvar gällande målsägandens ekonomiska situation sträcker sig mycket långt och inte stoppar vid målsägandens personliga förmåga att försörja sig och skapa ett drägligt liv.

*Solna Tingsrätt mål nr B 2636-02/Svea Hovrätt mål nr B 3065-03 (2)*⁵⁸

Domstolarna ansåg att utredningen inte visat att målsägandens ekonomiska situation var sådan att hon i praktiken inte hade något annat val än att resa till Sverige. Här menade domstolen att det exempelvis inte var tillräckligt utrett huruvida offrets pojkvän och föräldrar hjälpte den unga kvinnan med försörjningen. Tingsrätten hänvisar till förarbetena och påpekar att enbart det förhållandet att offret lever i ett land med lägre levnadsstandard än destinationslandet inte är tillräckligt för att anse att ett otillbörligt medel har använts. Det ansågs därmed inte styrkt att L använt sig av annat otillbörligt medel. Att målsäganden var över 18 år vilket innebär att föräldrarna inte hade något egentligt ansvar för målsägandens försörjning samt att målsägandens fastställda livskostnader översteg vad hon kunde förväntas ha möjlighet att tjäna ihop till med ca 80 % var inte tillräckligt som underlag.

I ett andra led tillkommer också att klarlägga huruvida gärningsmännen verkligen känt till målsägandens utsatta ekonomiska situation för att kunna fastställa om de utnyttjat densamma. Åklagarmyndigheten hävdar vidare att det andra ledet i bedömningen, att målsäganden inte hade något annat reellt eller godtagbart val än att ”låta sig utnyttjas”, är direkt hänsynslöst men också orealistiskt. Myndigheten vänder sig emot att någon som blivit utsatt för en sådan uppenbar kränkning av sin frihet och integritet ska behöva rättfärdiga hur de agerat när det förefaller uppenbart att så många försvårande omständigheter kan föreligga. Detta samtidigt som det är mycket möjligt att målsäganden inte har annat att ”skylla på” än godtrogenhet och naivitet.⁵⁹ Det orealistiska med bevisbördan menar åklagarmyndigheten ligger i att överhuvudtaget kunna göra en tillfredsställande utredning av huruvida målsäganden uttömt alla alternativa möjligheter eftersom myndigheten ställer sig frågande till om det typiska människohandelsoffret överhuvud-

⁵⁸ Det refererade rättsfallet är hämtat ur RättsPM 2006:12 Åklagarmyndigheten s. 6 ff, egen sammanfattning

⁵⁹ RättsPM 2007:2 Åklagarmyndigheten s. 37

taget är kapabelt, utifrån sin livssituation, att göra fria och rationella val.⁶⁰ Dessutom pekar åklagarmyndigheten på en uppenbar kunskapsbrist hos domstolarna när det kommer till att förstå mekanismerna bakom människohandeln. Myndigheten menar att många domskäl innehåller utvecklade resonemang kring frivillighet från kvinnornas sida, något som tyder på att domstolarna inte har kunskap om de mer komplexa psykologiska mekanismer som ofta ligger bakom människohandeln.⁶¹

Med tanke på att vi i Sverige till stor del har att hantera människohandel som grundar sig på just svåra ekonomiska förhållanden i kvinnornas hemländer är det troligt att en stor del av förklaringen till de fåtal fällande domarna för människohandel finns just här. Om det är såpass komplicerat att nå upp till domstolarnas högt satta beviskrav för otillbörlighetsrekvisitet, utredningen av de ekonomiska förutsättningarna och målsägandens eventuellt till buds stående alternativa möjligheter verkar det desto mer troligt.⁶²

❖ Kontrollrekvisitet- det svarta fåret i människohandelsbestämmelsen?

För att kunna döma någon för människohandel krävdes alltså för brott begångna före 1 juli 2010 att någon i utnyttjandesyfte vidtagit en handelsåtgärd som genom det otillbörliga medlet lett till att gärningsmannen därigenom fått kontroll över offret. Kravet på kontroll infördes i lagtexten genom 2004 års ändring av bestämmelsen då lagstiftaren ansåg att svensk lag inte helt stämde överens med de förutsättningar för straffansvar som angavs i Palermoprotokollet och EU:s rambeslut med vilka lagstiftaren avsåg harmonisera den svenska bestämmelsen.⁶³ Lagstiftaren menade att en förutsättning för det efterföljande utnyttjandet är någon slags kontroll över offret och att bestämmelsen därför skulle bygga på ett krav på att handelsåtgärderna resulterar i att kontroll över offret uppnås eller att en sådan redan uppnådd kontroll överförs.⁶⁴ För att ta hänsyn till brottets komplexa karaktär av kedjebrottslighet där flertalet gärningsmän ofta deltar men i olika led av handeln, utformades ett andra stycke i bestämmelsen där ansvar krävdes också i de fall där kontroll uppnåtts på annat sätt än genom användande av ett otillbörligt medel. Nämligen genom överlämnande och emottagande av någon i brottsked-

⁶⁰ ibid s. 37

⁶¹ RättsPM 2007:2 Åklagarmyndigheten s. 37-38

⁶² ibid s. 37-38

⁶³ Prop. 2003/04:111 s. 49 ff, DS 2003:45 s. 96 ff

⁶⁴ Prop. 2003/04:111 s. 50 ff

jan.⁶⁵Flera remissinstanser och slutligen också lagrådet påpekade inför ändringen 2004 att kontrollbegreppet var alldeles för oprecist eftersom det avsåg omfatta så många scenarion. Remissinstanserna befarade att detta skulle göra att definitionen i förarbetena skulle bli svår att tillämpa i de enskilda fallen. Lagstiftaren bedömde ändå, med stöd av lagrådet, att rekvisitet behövdes för att bättre harmonisera med de internationella instrumenten och avgränsa människohandelsbrottet gentemot närliggande brottsliga förfaranden som exempelvis koppleri, varför kritiken inte kom att beaktas fullt ut.⁶⁶

De flesta domar som mer utförligt har behandlat vad som krävs för att kontrollrekvisitet ska anses vara uppfyllt gäller målsäganden som varit under 18 år. Eftersom handel med barn inte kräver användande av något otillbörlighetsrekvisit, 4 kap 1 § a 3 st. BrB, är det naturligt att frågan om kontroll fått större betydelse för bedömningen i sådana fall. Åklagarmyndigheten hänvisar dock till att likartade krav ställts på kontroll i de fåtal fall som rört målsäganden över 18 år och hänvisar särskilt till ett i referatsammanställningen presenterat rättsfall från Norrköpings Tingsrätt som handlade om huruvida det förelåg straffansvar för människohandel enligt andra stycket i bestämmelsen.⁶⁷

*Norrköpings Tingsrätt mål nr B 982-05*⁶⁸

I målet konstaterade rätten först att offret befunnit sig i en trångmålsliknande situation och faktisk beroendeställning då hon inte haft tillgång till sitt pass, varit medellös och utan språkkunskaper samt att prostitution varit en förutsättning för bostad och mat. Beträffande frågan om en ”vidareupplåtelse” av kvinnan hade utgjort en ny kontrollöverföring pekade tingsrätten särskilt på att den tilltalade överlämnat hennes pass till ”köparna”. Kvinnan uppgav att hon kände sig övervakad eftersom hon nästan alltid var omgiven av de tilltalade eller kunder. Rätten konstaterade att även om det inte hade påståtts i målet att kvinnan hade utsatts för tvång, hot, inlåsning eller liknande hade de tilltalade, efter övertagandet av kontrollen, upprätthållit ett sådant tryck mot henne att de hade behållit kontrollen över henne i samma syfte.

⁶⁵ Prop. 2003/04:111 s. 56 ff

⁶⁶ Prop. 2003/04:111 s. 49 ff, prop. 2009/10:152 s. 18

⁶⁷ RättsPM 2007:2 Åklagarmyndigheten s. 40

⁶⁸ Det refererade rättsfallet är hämtat ur RättsPM 2006:12 Åklagarmyndigheten s. 37 ff, egen sammanfattning

De problem kontrollrekvisitet orsakat har dock inte nödvändigtvis visat sig vara av sådan karaktär som initialt befarades. Åklagarmyndigheten påpekade i sin rapport från 2007 att kontrollrekvisitet överlag tolkats på ett väl avvägt sätt i de domar som rapporten refererar till. Domstolarna tycks alltså inte haft några större problem relaterade till kontrollrekvisitets oprecisa karaktär. Den samlade expertisen menade i stället inför förändringen av människohandelsbestämmelsen att tillämpningsproblematiken vad gäller kontrollrekvisitet uppstått i relation till bedömningen av otillbörlighetsrekvisitet vilket lagstiftaren tagit hänsyn till i den slutliga propositionen från 2009.⁶⁹ Möjligen finns dock viss sanning i de initiala farhågorna kring kontrollrekvisitet eftersom rekvisitet så som det var utformat hänvisade åklagarsidan till en rent subjektiv bedömning av vad som är tillräcklig kontroll i det enskilda fallet. Därmed lades ett tungt ansvar på åklagaren att göra en bedömning av hur kontrollen rimligen påverkat offret i det enskilda fallet innan denne går till åtal. Kanske är det då inte så konstigt att flera fall som uppfyller kriterierna för att bedömas som människohandel ändå gått till åtal som koppleri. Sådana reflektioner gjordes också av den statliga utredningen i 2008 års betänkande.⁷⁰

3.2 Sammanfattning av den tillämpningsproblematik lagstiftaren tagit hänsyn till

I korthet kan man säga att lagstiftaren av den samlade informationen inför ändringen av människohandelsbestämmelsen gjorde tolkningen att tillämpningsproblemen till stora delar gick att härleda till bestämmelsens komplexa rekvisitutformning. Kontrollrekvisitet tolkades ha den effekten att åklagarsidan i ett människohandelsmål riskerade att hamna i en situation där det krävs en dubbel bedömning av huruvida kontroll föreligger. Detta eftersom det redan ligger i otillbörlighetsrekvisitet att någon tagit kontroll över ett offer genom att använda antingen olaga tvång eller vilseledande. Sammanfattningsvis menade lagstiftaren att om åklagarsidan, utöver den redan gjorda kontrollbedömning som krävs för att uppfylla otillbörlighetsrekvisitet, i ytterligare ett led måste styrka ännu ett kontrollförhållande innebär det att de högt satta beviskraven för människohandel behöver mötas två gånger, vilket inte varit avsikten med lagkonstruktionen.

3.3 Lagstiftarens lösning på tillämpningsproblematiken

Den statliga utredningen konstaterade i sitt betänkande från år 2008 att kritiken mot bestämmelsens utformning varit berättigad och att de redan vid införandet av bestäm-

⁶⁹ RättsPM 2007:2 Åklagarmyndigheten s. 40 f, SOU 2008:41 s. 107 ff, prop. 2009/10:152 s. 18

⁷⁰ SOU 2008:41 s. 97

melsen framförda farhågorna delvis hade besannats och lett till ett besvärande fåtal fällande domar på grund av i konstruktionen inbyggda tillämpningssvårigheter.⁷¹ Det är alltså med utgångspunkt i en önskan att effektivisera tillämpningen av bestämmelsen som lagstiftaren lyssnat till kritiken och genom ändringen från den 1 juli 2010 försökt skapa tydligare begrepp och en bestämmelse som är mer avgränsad mot andra brott. Lagstiftaren säger sig därmed förhoppningsvis ha skapat förutsättningar för det utökade straffrättsliga skydd man avsåg skapa redan då bestämmelsen infördes år 2002.⁷²

Kontrollrekvisitet har som tidigare påpekats lyfts ur bestämmelsen eftersom lagstiftaren instämmer med utredningen att bedömningen som görs angående detta rekvisit avser samma omständigheter som redan prövas vid en bedömning av om otillbörlighetsrekvisitet är uppfyllt. Vad lagstiftaren menar är att gärningsmannen tar kontroll över sitt offer genom att använda ett otillbörligt medel, vilket innebär att ett fastställande av att otillbörlighetsrekvisitet är uppfyllt per automatik ger att kontroll förelegat.⁷³ Utmönstringen av kontrollrekvisitet ska då resultera i att man undviker en sådan dubbel bedömning av huruvida kontroll förelegat, vilket åklagarmyndigheten befarade i sin rapport.⁷⁴ Samtidigt som kontrollrekvisitet utgår ur bestämmelsens första stycke gör regeringen bedömningen att bestämmelsens andra stycke därmed saknar självständig betydelse och också ska utgå.⁷⁵ Vad lagstiftaren menar är att den typ av handel som förut föll under andra stycket numera kommer att omfattas av första stycket i enlighet med resonemanget att kontrollbedömningen är densamma som att bedöma om ett otillbörligt medel använts. Lagstiftaren menar att den bedömning som gjorts hittills vid tillämpning av andra stycket ändå måste ha inneburit att gärningsmannen använt sig av något otillbörligt medel, som att utnyttja offrets utsatta belägenhet, för att kontroll ska ansetts föreliggande. Därmed anser inte heller lagstiftaren att det nya förslaget innebär någon förändring i praktiken i denna del.⁷⁶

Precis som utredningen angav har lagstiftaren utgått ifrån att otillbörlighetsrekvisitet ska finnas kvar i bestämmelsen i sin nuvarande lydelse eftersom lagstiftaren anser att användandet av ett otillbörligt medel är ett centralt moment i vad som konstituerar människohandelsbrottet och särskiljer det från andra aktuella brott i BrB, som koppleri och

⁷¹ SOU 2008:41 s. 107 f

⁷² Prop. 2009/10:152 s. 13 f

⁷³ *ibid.* s. 18

⁷⁴ RättsPM 2007:2 Åklagarmyndigheten s. 40 f

⁷⁵ Prop. 2009/10:152 s. 17-18

⁷⁶ *ibid.* s. 18

människorov.⁷⁷ Den statliga utredningen har i sitt betänkande delvis plockat upp de betänkligheter åklagarmyndigheten gav uttryck för i sin rapport angående tillämpnings-svårigheterna kring rekvisitet annat sådant otillbörligt medel, betänkligheter jag redovisat under avsnitt 4.1. Utredningen menade i betänkandet att eftersom utnyttjande av någons utsatta belägenhet och annat sådant otillbörligt medel har samma innebörd borde annat sådant otillbörligt medel utgå då utnyttjande av någons utsatta belägenhet klarast beskriver vad utredningen anser ska vara ett otillbörligt medel. Detta menade utredarna kunde vara ett steg i att tydliggöra och begränsa begreppen så att bestämmelsen i framtiden kunde användas mer effektivt.⁷⁸ Lagstiftaren har dock valt att inte ta hänsyn till utredningen i denna del utan gör i propositionen bedömningen att de otillbörliga medlen ska behållas i sin nuvarande lydelse.⁷⁹ Något resonemang likt det som förs i åklagarmyndighetens rapport kring svårigheterna med tillämpningen av annat sådant otillbörligt medel och då främst exemplet att utnyttja någons ekonomiskt utsatta situation⁸⁰ fördes egentligen inte i utredningen. Kanske kan man då berättigat ställa sig frågan om utredningen och i förlängningen lagstiftaren verkligen adresserar kärnan i problematiken gällande fåtalet fällande domar. Med tanke på att åklagarmyndigheten i sin rapport påpekat att flertalet fall av människohandel som varit aktuella i Sverige bottnar i ett utnyttjande av någons utsatta belägenhet⁸¹, hade det kanske varit önskvärt att reda ut begreppen vad gäller detta rekvisit. Så som ändringen av bestämmelsen nu utformats innebär lagstiftningsåtgärden till största delen en språklig förändring, och ett förtydligande av när kontroll föreligger i relation till användandet av ett otillbörligt medel, istället för en verklig lösning som har potential att få till stånd fler fällande domar i framtiden.

⁷⁷ Prop. 2009/10:152 s. 14 f

⁷⁸ SOU 2008:41 s. 99 ff

⁷⁹ Prop. 2009/10:152 s. 15 f

⁸⁰ RättsPM 2007:2 Åklagarmyndigheten s. 37 f

⁸¹ *ibid.* s. 36-37

4. En utblick i verkligheten – de yrkesverksammas perspektiv

4.1 Genomförda intervjuer

Under arbetets gång valde jag som jag tidigare angivit att intervjua utvalda praktiker som arbetar med människohandeln i det svenska rättsväsendet. Här nedan redogör jag för en del av resultatet av dessa intervjuer. Mina frågor var koncentrerade kring eventuella problem dessa yrkesverksamma åklagare och poliser möter i sitt arbete samt hur de ser på människohandelslagstiftningen och dess framtidspotential. Intervjuerna genomfördes antingen per telefon eller personligt besök och finns bifogade som bilagor till detta arbete. Intervjuerna gav ett värdefullt tillfälle att addera teori och praktik samt ta del av värdefull och aktuell kunskap kring människohandeln i Sverige idag.

4.2 Gemensam nämnare; statliga projektpengar

Initialt kan det vara bra att känna till att det sedan 1 juli 2008 pågått en extra satsning från statligt håll med fokus på prostitution och människohandel.⁸² Alla intervjupersoner har i någon mån arbetat i projekt som berörts av de extra resurser som tilldelats och har i sina svar ibland refererat till projektet varför det kan vara bra att känna till det i stora drag. Projektet var satt till två och ett halvt år och riktade sig bl. a. särskilt till polis, åklagare, domstolsväsende samt migrationsverk för exempelvis kunskapsutveckling. Totalt satsades i projektet 213 miljoner kronor på 36 olika åtgärder och stora summor avsattes till att effektivisera det operativa arbetet hos polis och åklagarmyndigheter.⁸³ Brottsoffermyndigheten gavs uppdraget att i samråd med ovanstående myndigheter samordna och utforma utbildningsinsatser för ökad kunskap om människohandelsproblematiken inom rättsväsendet.⁸⁴ Under 2011 ska projektet utvärderas och följas upp, åklagarmyndigheterna och polisen samordnar sina resultat och rapporterar till regeringen i februari 2011.⁸⁵

4.3 Snarlika utgångspunkter

Både Maria Sterup, Mats Paulsson och Anna-Lena Nilemar refererade till en något förändrad och mer sofistikerad form att bedriva människohandel än vad exempelvis den mediala bilden ibland lyfter fram. Något som alltså stämmer väl överens med den bild som RPS ger i sin senaste rapport och som jag presenterat under avsnitt 2.1. De menade att direkt våld sällan förekommer eftersom det krasst gör handelsvaran mindre attraktiv

⁸² Skr. 2007/08:167 *Handlingsplan mot prostitution och människohandel för sexuella ändamål*

⁸³ *ibid.* s. 23 f samt s. 32

⁸⁴ *ibid.* s. 23

⁸⁵ *ibid.* s. 32 samt Bilaga 1; intervju med Maria Sterup

men att kvinnorna istället befinner sig i osynliga fängsel som är svårare att visa på i domstol. Maria och Anna-Lena påpekade att den mediala bilden i Sverige av Lilja 4-everliknande förhållanden (Lilja 4-ever är en dramafilmatisering från 2002 av ett människohandelsfall i Sverige med en underårig flicka som gjordes av Lukas Moodysson där han målar upp ett fasansfullt scenario med inlåsning, våld och tvång) inte stämmer med den verklighet de möter, åtminstone inte de senaste åren. Mats påpekade att rättsväsendet haft svårt att hantera den typ av mer subtil tvång som han möter i sitt arbete och att försvaret i många fall skjutit in sin argumentation på huruvida kvinnorna hade möjlighet att röra sig fritt, om de varit inlåsta eller på annat sätt varit frihetsberövade. Han menade också att sådana ifrågasättanden från försvaret fått rejält genomslag i domstolarna och sade sig vara kritisk till att domarna inte skaffat sig eller velat ta till sig information om hur människohandelsbrottet typiskt ser ut och vilken problematik man har att brottas med när man hanterar offren i en brottsutredning. På samma tema menade Maria Sterup att hon funnit det mycket märkligt att domarsidan varit den enda yrkeskategori som konsekvent uteblivit från de kostnadsfria utbildningar som Brottsoffermyndigheten ordnat under den särskilda projektiden. Maria förklarade att domstolarna varit rädda för att förlora i objektivitet genom att delta i samma utbildningar som åklagare, polis och advokater vilket gjort att domstolsverket till slut gått ut med klara direktiv om att domstolarna inte ska medverka vid dessa utbildningstillfällen. På samma sätt upplevde Mats att när han försöker sprida kunskap om den här brottsligheten i de fall han medverkar i domstol så uppfattas det som en typ av lobbyism för hårdare straff vilket gör att domarna väljer att slå dövörat till. Både Maria, Mats och Anna-Lena uttryckte viss frustration över vad de upplever som okunskap hos domstolarna och Mats menade att potentialen till fler fällande domar redan finns i lagstiftningen förutsatt att domstolarna verkligen väljer att tillämpa människohandelsbestämmelsen så som den är avsedd att tillämpas. Anna-Lena bekräftade också hon bilden av en okunnig domarkår vad det gäller den aktuella problematiken men menade också att det delvis kan förklaras av hur få domare som kommer i kontakt med den här typen av mål på regelbunden basis. Därmed ville hon dock inte säga sig vara nöjd med domarkårens ansträngningar utan menade att generellt måste domstolarna bli bättre på att tillgodogöra sig kunskap kring de psykologiska mekanismer som sådana här brott aktualiserar. Hon menade också att mycket av den problematik som finns kring människohandeln återfinns inom annan relations- och familjevåldspromatik och därför behöver lyftas fram, vilket hon försökt göra under en tid då hon ansvarade för en människohandelsutbildning under fi-

skalsutbildningen/domarutbildningen. Varför denna del av fiskalsutbildningen numera hade utgått hade hon inga uppgifter om men troligen menade hon att det blivit bortprioriterat till förmån för något annat aktuellt juridiskt område.

Både Maria och Mats var noga med att påpeka att det här är ett tungrovt område, med flera svåra avvägningar under utredningsstadiet, vilket de påpekade också påverkar antalet fällande domar i människohandelsmål. Framförallt lyfte de fram att det alltid rör sig om att göra bedömningar som tar hänsyn till offren i handeln. Maria beskrev hur ofattbart svårt det kan vara att sitta med en utredning där man använder sig av telefonavlyssning och i veckor behöva höra hur offren säljs, far illa och ibland blir sjuka. Hon menade då att man ibland måste sätta stopp för handeln framför att samla tillräckligt med bevisning för framgång i domstol sett ur ett humanitärt perspektiv och att det är något man får väga in när man ser siffrorna för dömda kopplerimål som bevis för ett misslyckat människohandelsmål. Här gjorde Mats liknande uttalanden och menade att det i människohandelsutredningar är farligt om det primära för att bedöma framgången i sådana mål sker genom en mätning av antal år i fängelse för organisatörerna. Istället pekade han på att arbetet lika mycket går ut på att störa verksamheten, fånga upp och om möjligt skicka hem tjejer som prostituerar sig för någon annans vinning. Mats pekade också på andra aspekter av att utredningen ibland avbryts av hänsyn till offren som han ansåg har fått orimligt genomslag i domstolarna. Han menade att domstolarna ibland särskilt påpekat att det knappast kan räknas som människohandel om handeln pågått under en kortare tid och sedan blivit avbruten av ett ingripande från polis och åklagare av humanitära skäl. Mats menade att domstolen i sådana fall hänvisat till att brottet inte kan anses vara särskilt grovt eftersom gärningsmännen inte hunnit tjäna så mycket pengar på verksamheten innan den avbröts. Mats förklarade att han i sådana fall försöker dra paralleller till hur domstolen ser på narkotikabrott. För att dömas för grovt narkotikabrott krävs inte att du hunnit sälja av hela kilot utan att du haft för avsikt att sälja hela, även om narkotikaspän väljer att gripa in efter att bara 200 gram hunnit avyttras. På samma sätt menade Mats att människohandelsmålen borde bedömas eftersom det rör sig om samma typ av förfaranden, bara varan skiljer sig åt.

Särskilt Mats menade att det var ett problem att framgångarna i att hantera människohandeln mättes efter antal fängelseår som blir utdömda eftersom han befarade att de som arbetar på chefsnivå i stort sett bygger sin resursfördelning på faktorer som är mer mätbara än vad exempelvis hans grupp ibland kan producera. Han sade sig inte vara helt

övertygad om att ledningen förstod vidden av den här typen av organiserad brottslighet utan gärna fokuserade på narkotikahandeln där framgången går att räkna i form av kvantiteten i beslag. Möjligen tyckte Mats sig se att kunskapsnivån hos chefer i hans egen organisation liknade den han kunnat observera på domstolsnivå och han uttryckte viss frustration över att domare och chefer inte hade en korrekt bild av hur verksamheten bedrivs. Idealiskt vore menade han, att få med sig dessa ut i den operativa verksamheten ett par kvällar för att visa människohandelns rätta ansikte. Ibland hade han fått intrycket att både domare och chefer såg framför sig ett scenario där försäljningen skedde under relativt humana och trevliga former medan Mats menar att när tjejnerna säljer sig bakom Domkyrkan eller Feskekörka i femton minusgrader eller hällregn och lera då ser man den verkliga sociala misären.

4.4 Olika åsikter om lagstiftningens potential

När det gällde potentialen i den nyligen ändrade lagstiftningen var det samlade intrycket något mer differentierat. Maria, som representant för åklagarmyndigheten, sade sig vara nöjd med hur ändringen formulerats eftersom detta varit riksåklagarens ställning under remissarbetet men menade också att hon i rollen som åklagare kanske inte tyckte att ändringen var lika lyckad. Anna-Lena däremot påpekade att de största svårigheterna i människohandelsmål ligger i bevisningen av huruvida ett otillbörligt medel använts varför hon menade att tillämpningsproblematiken kvarstår oförändrad. Hon höll med om att för fler fällande domar vore det idealiska att utmönstra otillbörlighetsrekvisitet i sin nuvarande form men var samtidigt tveksam till om det skulle gå att förena med lagstiftningskraven i EU:s rambeslut. Anna-Lena menade att det borde räcka att man kan konstatera att gärningsmännen utnyttjat de svåra ekonomiska omständigheter under vilka offren oftast lever för att locka in dem i människohandeln. Att som idag därutöver kräva att åklagaren ska kunna bevisa att offren inte haft något annat reellt val än att prostituera sig utgör en orimlig bevissvårighet som leder till tillämpningsproblem. På samma sätt som Maria uttryckte sig försiktigt positiv till lagändringen hoppades Mats att den skulle innebära en förändring av resonemangen om kontroll i domstolarna vilka han ansett vara helt verklighetsfrämmande i flera fall. Mats var också av den uppfattningen att de största problemen som han ser det, inte ligger i lagstiftningen, utan flaskhalsen är resurser hos polisen och bättre hantering i domstolen.

Maria påpekade att det från myndighetssynpunkt är viktigt att vänta in ny praxis för att kunna bedöma effektiviteten hos den nya ändringen innan man dömer ut den som enbart

språklig. Hon lyfte också fram det faktum att människohandelsbestämmelsen ändrats relativt ofta för att vara en så ny bestämmelse som ett tecken på att lagstiftaren ser behovet av att löpande anpassa lagstiftningen till den snabba utvecklingen på området. Detta menade hon var viktigt med tanke på att gärningsmännen relativt snabbt lär sig hur polis och åklagare arbetar och därför blir bättre på att maskera sin verksamhet och undgå straff. Marias ståndpunkt i den frågan bekräftades också av Anna-Lena som menade att gärningsmännen under den tid hon arbetat med den här typen av brottslighet snabbt lärt sig av andras misstag och gått från att vara hands-on i sin verksamhet till att styra den mycket mer anonymt och med minimerad personlig inblandning i den direkta handeln. De verkade överens om att människohandelslagstiftningen framöver kanske måste vara så pass förändringsbenägen för att hänga med i brottsutvecklingen.

4.5 Människohandelsarbetet - en resursfråga

Att ett effektivt arbete med människohandelsrelaterade frågor kräver mycket resurser var alla tre överens om och de menade också alla att de extra projektpengarna gett bra möjligheter att ta tag i problematiken från olika håll. Maria menade att det inför framtiden naturligtvis blir avgörande hur polisen väljer att satsa sina ordinarie resurser när projektpengarna tar slut men var också övertygad om att projekttiden skapat bra förutsättningar för det fortsatta arbetet. Anna-Lena ansåg att de åtminstone i Stockholm har haft goda resurser och hade tillförsikt inför det fortsatta arbetet. I Stockholm var det redan klart att den särskilda trafficking-kommissionen skulle få en fortsättning vilket hon var nöjd med. I Göteborg menade dock Mats att det var mera osäkert hur arbetet med människohandelsarbetet skulle bedrivas framöver, inga klara besked fanns enligt honom om resurser efter projekttidens slut. Han var däremot övertygad om att arbetet på något sätt kommer att ingå i det operativa arbetet men mer tveksam till om beslutsfattarna inom hans polismyndighet verkligen ser arbetet med människohandeln som en prioriterad verksamhet. Hans farhåga var att de i Göteborg lyckats väl med att nå ut med vikten av sin verksamhet och breddad kunskap om problematiken hos dem som arbetar operativt men var mer tveksam till om ledningen tagit frågan till sig. Efter ett besök på Metropolitan Police i London hade Mats fått flera idéer om hur man skulle kunna effektivisera arbetet med den svårupptäckta människohandeln. Bland annat hänvisade han till Londonpolisens s.k. joint-operations där poliser från länder som Rumänien under en begränsad tid ingår i ett brittiskt polisiärt projekt för att få kontakt med offren och lättare kunna infiltrera de kriminella organisationerna. Dessa gemensamma insatser hade

fått goda resultat i England och poliserna där hade menat att utan rätt etnicitet, rätt språk och de rätta kulturella kunskaperna kommer arbetet med att förhindra människohandeln inte särskilt långt. Mats påpekade också att det var detta han saknade mest i sitt arbete, poliser med utländsk bakgrund och liknande kulturella referensramar som både offer och gärningsmän. Som svensk, vit och man menade han att det var mycket svårt att få förtroende nog för att ta sig in i de rätta kretsarna. Sådana insatser menade Mats tar så mycket resurser att de knappast kan bli aktuella här men han var övertygad om att de skulle gett resultat om resurserna hade funnits.

Sammantaget verkade både Maria, Mats och Anna-Lena ha viss tillförsikt inför det fortsatta arbetet med människohandeln i Sverige även om de påpekade vissa brister i hur både lagstiftning och rättstillämpning hanterar denna brottslighet. De menade alla att det nu är upp till bevis att klara målen också utan extra statliga resurser och verkade alla övertygade om att det är möjligt med den fördjupade kunskap berörda myndigheter nu tillägnat sig.

5. Goda föresatser men vad blir det egentliga resultatet?

5.1 Effekterna av att utmönstra andra stycket i BrB 4 kap 1 § a

När jag första gången läste igenom lagrådsremissen som presenterades i februari 2010 och försökte sätta mig in i de föreslagna ändringarna och de effekter som dessa eventuellt skulle resultera i fastnade jag i resonemangen kring andra styckets utmönstring ur bestämmelsen. Som jag spontant såg det skulle de fall av människohandel som förut hade lett till ansvar enligt andra stycket inte längre omfattas av ansvar enligt den nya lydelsen. Ansatsen för denna analysdel har därför delvis varit att ta reda på om så verkligen är fallet eller om jag möjligen förhastade mig. Jag har valt att förankra min analys i denna del i det tidigare angivna rättsfallet från Norrköpings tingsrätt där gärningsmännen fälldes till ansvar för människohandel just med hjälp av andra stycket. Rättsfallet är en bra utgångspunkt eftersom tingsrätten där går igenom villkoren för ansvar enligt andra stycket och hänvisar vidare till relevanta partier i förarbetena.

Norrköpings tingsrätt mål nr B 982-05⁸⁶

I målet, som omfattade totalt nio tilltalade, gjorde flera av de tilltalade gällande att andra stycket inte kunde utgöra grund för fällande dom eftersom den hävdade kontrollen inte uppnåtts genom något otillbörligt medel. Tingsrätten fastställde dock att kontroll kunde föreligga av andra skäl, vilket domstolen menade var aktuellt i målet genom att alla tilltalade utnyttjat att en av målsäganden, Lenka, hamnat i en beroendeställning till de som ursprungligen rekryterat henne från Slovakien vilken sedan hade utnyttjats i följande led. Denna beroendeställning hade uppstått genom att först L och M utnyttjat Lenkas ekonomiskt utsatta situation i Slovakien för att förmå henne att resa till Sverige. I Sverige hade de sedan tagit hennes pass och tagit hand om all förtjänst av den sexhandel Lenka deltog i sedan hon insett att hon inte hade något val om hon inte ville hamna på gatan. L och M var också Lenkas enda möjlighet att få tak över huvudet och mat för dagen eftersom de hade hand om kundkontakterna. När sedan Lenka överläts vidare i flera led menade tingsrätten att möjligheten att överhuvudtaget överlåta Lenka för att utnyttja henne för sexuella ändamål samt de överlåtelsesummor som betalats, i kombination med att mottagarna i sin tur tog hand om hennes

⁸⁶ Det refererade rättsfallet är hämtat ur RättsPM 2006:12 Åklagarmyndigheten s. 37 ff, egen sammanfattning

pass visade på att de tilltalade medvetet övertagit samt fört över kontrollen av henne på det sätt som krävs för ansvar enligt andra stycket.

Tingsrätten fastställer i enlighet med förarbetena att det inte krävs att något otillbörligt medel använts för att kontroll ska kunna föreligga och föranleda ansvar enligt andra stycket. Det räcker med att kontroll uppnåtts på något sätt någonstans i kedjan och överföringen av kontrollen kan också vara av mer subtil art än sådana uppenbara exempel som överlåtande av ett ”slavkontrakt” från en tilltalad till en annan.⁸⁷

När andra stycket nu försvunnit är lagstiftarens mening, som jag nämnt ovan under 3.2, att sådana här överlåtelser ska falla under det nya första stycket i bestämmelsen där lagstiftaren väljer att lägga till överför.⁸⁸ Jag har egentligen inga problem med att förstå hur lagstiftaren resonerar; att ta kontroll över någon innebär egentligen redan att man använder ett otillbörligt medel, åtminstone att man utnyttjar någons utsatta belägenhet, varför lagstiftaren menar att kontrollrekvisitet och därmed andra stycket kan utgå utan att det får några negativa konsekvenser i rättstillämpningen. Vad jag känner mig tveksam till är dock om det går att säga att samma villkor egentligen gäller för straffansvar enligt det ursprungliga andra stycket som för det nuvarande första stycket och om ett borttagande av andra stycket faktiskt riskerar att innebära att kraven för straffansvar har skärpts från och med 1 juli 2010?

Mina funderingar grundar sig på de uttalanden som lagstiftaren gjort vad gäller de krav som ställs för att kontroll ska ansetts ha uppnåtts och de krav som faktiskt ställs i praxis för att ett otillbörligt medel ska anses ha använts. I förarbetena från 2004 menade lagstiftaren att andra stycket behövdes för att ta hänsyn till människohandelsbrottets komplexa natur där de olika leden i handeln ofta ser mycket olika ut och där kontroll över offren som regel tas, förs över och tas emot på mer subtila sätt än vad man kanske kan föreställa sig. Lagstiftaren menade att kontrollkravet skulle sättas lågt och att hänsyn skulle tas till hur offren upplever att kontrollen påverkade deras förmåga att förändra sin situation.⁸⁹ Lagstiftaren menar att här krävs att offret upplevt ett påtagligt tryck som haft avgörande betydelse för hur offret valt att agera samt att offret befunnit sig i ett påtagligt underläge som typiskt sett krävs för att brottsplanen ska kunna förverkli-

⁸⁷ Prop. 2003/04:111 s. 53 f samt 67

⁸⁸ Prop. 2009/10:152 s. 18 f samt s. 59 f

⁸⁹ Prop. 2003/04:111 s. 50 f samt 66

gas.⁹⁰ Min tolkning är att lagstiftaren inför införandet av andra stycket 2004 avsåg att inkludera de led i människohandeln som inte inkluderades i första stycket. Vilket är helt i linje med de åtaganden Sverige gjort internationellt och som pekar på vikten av att skapa en flexibel och effektiv lagstiftning som verkligen ska kunna hantera brottets komplexitet.

Genom att studera hur bedömningarna sett ut i domstolarna av huruvida ett otillbörligt medel använts eller ej, kan man likt åklagarmyndigheten gör i sin rapport från 2007, konstatera att kraven för att ett sådant medel ska anses ha använts är mycket hårda och möjligen också orealistiska.⁹¹ Jag upplever det alltså som ett problem att lagstiftaren tidigare tydligt poängterat att kontrollkravet ska sättas relativt lågt och också anses uppfyllt när kontrollen varit av mer subtil art för straffansvar enligt andra stycket.

Detta ska då ses i ljuset av att det krävs att offret befunnit sig i en närmast utpressningsliknande situation där hon ska ha varit i svårt trångmål och där det i ett andra led krävs att offret inte haft något annat reellt val än att ingå i sexhandeln för att straffansvar ska vara aktuellt vid användande av ett annat sådant otillbörligt medel. Det är ju med detta rekvisit utredaren och lagstiftaren menar att förfaranden som förut föll under andra stycket nu ska jämföras för straffansvar enligt den nya lydelsen. Om nu förfaranden som förut föll under andra stycket istället fortsättningsvis ska bedömas enligt första stycket riskerar väl lagstiftaren att på det hela taget strama upp bedömningen av vad som kan tänkas vara människohandel. Detta med tanke på att då också de mer subtila kontrollsituationerna och kontrollöverföringarna ska uppfylla samma extremt hårda beviskrav som ställs på otillbörlighetsrekvisitet i dagens praxis? På något sätt rimmar då hela människohandelsbestämmelsen ganska illa med hur människohandeln typiskt sett går till. Vad jag är orolig för är helt enkelt att de förfaranden som förut kunnat falla under andra stycket inte kommer att kunna leda till ansvar för människohandel enligt 4 kap 1 § a eftersom beviskraven i praxis kommer göra det omöjligt att ta hänsyn till sådana förfaranden då de inte följer samma aktionsmönster som människohandelsbrottets grunduppbyggnad.

Naturligtvis är det ändå möjligt att fånga in denna typ av handelsförfaranden enligt bestämmelserna om medhjälp i 23 kap 4 § BrB men då tycker jag samtidigt att man riskerar att förminska brottets dignitet och det går ju inte i linje med att vi internationellt tagit på oss att ta krafttag mot denna typ av organiserad brottslighet. Om förfaranden

⁹⁰ Prop. 2003/04:111 s. 66

⁹¹ Se vidare under avsnitt 3.1.1

enligt ovan skulle komma att bedömas enligt 23 kap 4 § känns det också spontant som att straffskalan inte kommer att utnyttjas på samma sätt som för huvudbrottet, vilket jag tycker verkar vara ett generellt mönster vid användandet av BrB 23 kap 4 §. Detta är naturligtvis inget jag har belägg för eftersom jag inte kunnat sätta mig in i detta närmare, men av doktrinen har jag till viss del åtminstone fått det intrycket.⁹²

Jag har mot denna bakgrund svårt att se hur den ovan redovisade domen från Norrköpings tingsrätt skulle ha kunnat leda till så många fällande domar gentemot de tilltalade utifrån vad åklagaren kunde bevisa hade skett i de olika leden. Möjligen hade de tilltalade L och M kunnat fällas för att de utnyttjat Lenkas utsatta belägenhet då de visste att hon hade stora svårigheter att försörja sig. Därtill skulle man behöva lyfta att de försatte henne i en beroendeställning jämförlig med vanmakt då de tog ifrån henne passet, tillgodogjorde sig alla pengar hon tjänade och var hennes enda möjlighet att få tak över huvudet, mat på bordet samt att de skötte alla hennes kundkontakter. Samtidigt påpekades redan i domen att det inte var klarlagt huruvida de tilltalade hade haft något utnyttjandesyfte inledningsvis utan den fällande domen grundades på den kontroll som ansågs föreligga i och med att det överhuvudtaget var möjligt för de tilltalade att mot pengar, med vetskap om att Lenka skulle fortsätta utnyttjas i prostitution överlät henne till den tilltalade O.

När det gäller de övriga tilltalade som fälldes är jag mer osäker på om de skulle kunna fällas för människohandel enligt den nya lydelsen i 4 kap 1 § a 1 st. Då skulle man ju enligt resonemanget ovan behöva styrka utnyttjandet av Lenkas utsatta belägenhet i två steg för att uppfylla kravet på otillbörligt medel, vilket visat sig vara utomordentligt svårt. I målet bestod ju bevisningen till stora delar i att åklagaren visade på att de tilltalade utnyttjat målsägandens beroendeställning i förhållande till dem själva för att förmå henne att delta i sexhandeln. Till detta lades stor vikt vid det faktum att det överhuvudtaget var möjligt att göra en överlåtelse av Lenka för att hon skulle kunna utnyttjas i prostitution. Att en sådan typ av kontroll förelåg framstår som en av huvudanledningarna till varför domstolen bedömde att gärningsmännen hade varit fullt medvetna om Lenkas beroendeställning och också utnyttjat den i syfte att sälja hennes tjänster för egen vinning.

Min bedömning är att det kommer krävas en annan typ av bevisning i sådana här mål för att de ska kunna falla under den nya bestämmelsen och eftersom just beviskra-

⁹² KBrB del 2 23:72 ff

ven har ställt till problem när det gäller bedömningar enligt nuvarande första stycket är det kanske en indikator på att dessa fall skulle falla utanför människohandelsbestämmelsen.

5.2 Finns det någon bättre lösning?

Med tanke på att en av utgångspunkterna för utredningen som låg till grund för ändringen som nu genomförts var att se över otillbörlighetsrekvisitets vara eller icke vara⁹³ tycker jag att både utredningen och lagstiftaren verkar ha nöjt sig med ganska enkla förklaringar till varför otillbörlighetsrekvisitet ska vara kvar i stort sett oförändrat. En ganska stor del av problematiken verkar ligga i att det ställts mycket höga beviskrav på otillbörlighetsrekvisitet och då särskilt vid tillämpningen av annat sådant otillbörligt medel/utnyttja någons utsatta situation, vilket anges vara det rekvisit som torde vara aktuellt i de flesta människohandelsmål vi har att hantera i Sverige.⁹⁴ Jag tycker därför att det är lite märkligt att nämnda utredning ganska snabbt kommer fram till att de rättsfall som legat till grund för utredningen inte räcker som underlag för att göra en bedömning av om otillbörlighetsrekvisitet verkligen har orsakat en stor del av tillämpningsproblematiken.⁹⁵ Detta blir för mig något av ett moment 22 resonemang eftersom utredningen hade som primär uppgift att ta reda på varför vi har så få fällande domar och särskilt varit ombedda att utreda huruvida det vore möjligt att ta bort otillbörlighetsrekvisitet. Att då konstatera att det finns för få domar för att kunna göra en rättvis bedömning framstår närmast lite ointelligent, direktiven som gavs begärde ju just detta; att utredningen skulle ta ställning till om fåtalet fällande domar kunde bero på tillämpningsproblem som gäller otillbörlighetsrekvisitet och vad utredarna i så fall kunde föreslå för åtgärder.

5.2.1 Borde vi i stället ha gjort tvärtom?

Jag tycker verkligen att det hade varit intressant att faktiskt överväga att utmönstra otillbörlighetsrekvisitet och istället undersöka alternativ som ändå tillerkänner människohandelsbrottet dess givna dignitet och samtidigt behåller de särdrag som karakteriserar bestämmelsen. Alla instanser verkar vara något så när överens om att människohandelsbrottet ska fortsätta vara ett brott mot någons frihet och frid varför det krävs att bestämmelsen också fortsättningsvis innehåller krav på att offrets fria vilja ska ha påver-

⁹³ SOU 2008:41 s. 90

⁹⁴ RättsPM 2007:2 Åklagarmyndigheten s. 37 samt SOU 2008:41 s. 96 f

⁹⁵ SOU 2008:41 s. 97

kats och kränkts. Med tanke på hur diskussionerna gått kring överlappningen mellan otillbörlighetsrekvisitet och kontrollrekvisitet är det aningen märkligt att utredningen som föregick ändringen inte plockar upp alternativet att behålla kontrollrekvisitet istället för otillbörlighetsrekvisitet.

Om det nu är så att den bedömning av otillbörlighetsrekvisitet som görs grundar sig i att en gärningsman tar kontroll över ett offer genom vissa angivna medel vore det väl egentligen logiskt att överväga att endast behålla kontrollrekvisitet, eftersom det ändå är kontroll som uppnås genom det otillbörliga medlet. På så sätt skulle man komma förbi den orimligt stränga bedömningen som ska göras för att någon exempelvis ska anses ha utnyttjat en annan persons utsatta belägenhet men samtidigt ställa krav på att kontroll uppnåtts på det sätt att offret upplever sig stå under ett så allvarligt tryck att hon/han inte upplever sig vara förmögen att förändra sin situation eller följa sin fria vilja. En sådan lösning skulle kanske i tillräcklig grad uppfylla kravet på särprägel som lagstiftaren ställer på människohandelsbestämmelsen samtidigt som vi skapar effektiva instrument för att döma för människohandel i de fall då det verkar relativt uppenbart att sådan förekommit? Både Maria Sterup och Anna-Lena Nilemar verkar vara av den uppfattningen att en sådan ändring är genomförbar, med det förbehållet att ett kontrollrekvisit i så fall måste vara kompatibelt med EU:s rambeslut.⁹⁶

Eftersom åklagarmyndigheten i sin rapport lyft fram ett sådant alternativ⁹⁷ är jag förvånad över att en sådan möjlighet inte alls fått genomslag, vare sig i utredningen eller i regeringens nya lagrådsremiss. Det är också värt att notera att inga remissinstanser varit kritiska till att otillbörlighetsrekvisitet står kvar i stort sett oförändrat, låt vara att vissa påpekat att bestämmelsen fortsatt riskerar att dras med vissa otydligheter.⁹⁸ Ingen, inte heller åklagarmyndigheten som i sin egen organisation påpekade detta alternativ, lyfte frågan om inte kontrollrekvisitet skulle kunna ge en mer effektiv rättstillämpning.⁹⁹ Som jag ser det har lagstiftaren varit väldigt mån om att följa de internationella instrumenten och i sin strävan efter att skapa en internationellt harmoniserad lagstiftning som ska underlätta samarbetet i människohandelsrelaterade frågor missat en möjlighet att verkligen försöka skapa en effektiv lagstiftning. Att plocka bort otillbörlighetsrekvisitet måste inte innebära att vi frångår våra internationella förpliktelser eftersom ett kon-

⁹⁶ Bilaga 1; intervju med Maria Sterup samt Bilaga 3; intervju med Anna-Lena Nilemar

⁹⁷ RättsPM 2007:2 Åklagarmyndigheten s. 41 f

⁹⁸ Remissammanställning till SOU 2008:41 Justitiedepartementet Ju2008/3706/L5 s. 20 ff

⁹⁹ *ibid.* s. 30 ff

trollrekvisit på samma sätt kan uppfylla kraven på att det ska ha skett en påverkan och ett undertryckande av offrets personliga frihet och fria vilja.¹⁰⁰ Eftersom otillbörlighetsrekvisitet lett till en rättstillämpning som endast i undantagsfall leder till fällande domar är det väl snarare så att vi inte alls uppfyller våra internationella åtaganden om att skapa ett förstärkt straffrättsligt skydd mot människohandel och just därför borde anstränga oss för att hitta lösningar på en sådan problematik.

Det framstår faktiskt som väldigt märkligt att lagstiftaren väljer att behålla ett rekvisit som kräver att åklagaren kan ställa utom rimligt tvivel att varje enskild individ inte haft ett annat handlingsalternativ än prostitution. Vilka är rättsinstanserna att göra sådana bedömningar, särskilt som det ju inte finns mallar för hur ekonomisk utsatthet ska bedömas. Det som upplevs vara den yttersta gränsen för vad någon som människa uthärdar ekonomiskt innan denne godtar det mest desperata alternativet är väl uppenbart högst individuellt? Jag tycker det är väldigt tveksamt att en domstol ska göra en sådan bedömning från fall till fall, kanske på grund av att det verkar vara en omöjlig uppgift som riskerar att bli mycket godtycklig och baserad på antaganden om andra människors uppfattning av sina livsvillkor. Samtidigt kan jag tycka att det allra allvarligaste med denna ordning är att den rättsliga hanteringen på så sätt saknar alla spår av rättssäkerhet eller förutsebarhet.

5.3 Sammanfattning frågeställning

Avslutningsvis kan det vara på sin plats att kort redogöra för de svar jag kunnat få fram på de frågor jag ställde mig i uppsatsens inledande kapitel.

❖ Hur ser människohandeln för sexuella ändamål ut idag i Sverige?

Mycket tyder på att gärningsmännen lärt sig hur polis och åklagare arbetar och blivit bra på att anpassa sin verksamhet därefter. Bilden av Lilja 4-everliknande villkor för kvinnorna i handeln är idag relativt missvisande utan istället rör det sig om mer subtila tvångssituationer, främst genom skuldsättning och mental nedbrytning samt verbala hot. Offren kommer till stora delar från Östeuropa samt vissa delar av Afrika och mycket av försäljningen har flyttat från gatan in på internet. Handeln är till stora delar väl organiserad genom kriminella nätverk även om också mer informella organisationer förekommer. Gärningsmännen har ofta sitt ursprung i kvinnornas hemländer men också goda kunskaper om det svenska samhället genom antingen medborgarskap eller längre vistel-

¹⁰⁰ RättsPM 2007:2 Åklagarmyndigheten s. 42

ser i Sverige. Gärningsmännen har visat sig vara både kvinnor och män där kvinnorna ofta har framträdande roller som organisatörer av den dagliga verksamheten.

❖ Varför har så få fällts för brottet människohandel?

Naturligtvis har denna fråga ett sammansatt svar men vissa huvudlinjer kan man urskilja genom att läsa denna uppsats. Till stora delar har det visat sig vara svårt att bevisa huruvida ett otillbörligt medel använts och då specifikt om någon utnyttjat offrets svåra ekonomiska belägenhet. Svårigheterna har bestått i att bevisa förekomsten av ett sådant otillbörligt medel i de två steg som krävs för straffbarhet. Det första ledet ska visa på att någon utnyttjat offrets utsatta position medan det andra ledet kräver att åklagaren visar att offret inte haft något annat reellt val än att prostituera sig. Till viss del kan man här också notera att domstolarna bedöms ha en mycket begränsad kunskap om människohandelsproblematiken och på så sätt inte förmår läsa bevismaterialet på ett relevant sätt.

Innan kontrollrekvisitet togs bort 1 juli 2010 kan en del av förklaringen till den misslyckade lagföringen också ligga i att domstolarna gjort en dubbel kontrollbedömning genom att ett visst kontrollmoment redan ingår i otillbörlighetsbedömningen. I övrigt kan förklaringen också sökas i resursfördelningen hos polisen eftersom människohandelsutredningarna kräver mycket arbete och ofta är långdragna utan att garantera statistiskt mätbara resultat. Utan ett omfattande spaningsarbete drivs heller inga människohandelsmål i domstolarna.

❖ Vilka problem anser de som arbetar med människohandeln att de har att hantera i dagens rättsläge?

Från åklagarhåll verkar de största problemen grunda sig i bevissvårigheter kring otillbörlighetsrekvisitet och då främst bevisningen kring exemplet att utnyttja någons utsatta belägenhet. Bedömningen ska göras i två led varav det ena kräver att åklagaren kunnat visa att målsäganden inte haft något annat val än att prostituera sig, vilket ställt krav på information som ofta inte går att förebringa i domstol. Därutöver upplevs domstolarna vara dåligt insatta i de särskilda villkor som gäller människohandeln och de mekanismer gärningsmännen använder sig av för att tvinga in sina offer i prostitution vilket gör att domarsidan visat liten förståelse för den utsatthet offren befinner sig i. Från polisärt håll lyftes fram att polisen saknar rätt personal för att verkligen kunna arbeta så effektivt som möjligt med människohandelsutredningar. Med personal som behärskar språket

och de kulturella koderna i de olika grupper man arbetar med skulle arbetet gå fortare och offren förmodligen känna sig tryggare att medverka i utredningarna.

Från samtliga medgavs också att framgången i människohandelsmål är starkt beroende av de resurser som satsas, främst inom polisen. Viss oro fanns polisärt att just resurserna skulle minska efter den statliga projekttiden och vad det skulle kunna innebära för det polisära arbetet.

❖ Vilka är lagstiftarens ambitioner med ändringen av 4 kap 1§a i BrB?

Det är tydligt att lagstiftaren förväntar sig ett ökat antal lagföringar för människohandel och man sätter stor tilltro till det faktum att bestämmelsen blivit språkligt mer lättarbetad. Stort fokus har lagts på att den dubbla kontrollbedömningen som uppstått genom bedömningarna av de båda rekvisiten otillbörligt medel och kontroll i den nya lydelsen har åtgärdats. Lagstiftarens förhoppning är att utmönstringen av kontrollrekvisitet ska underlätta för åklagaren vad gäller bevisbördan och göra rättstillämpningen mer effektiv.

❖ Kommer 4 kap 1 a § i dess nya lydelse att ändra på tillämpningsproblematiken?

Innan någon ny praxis kunnat beaktas är frågan möjligen svår att besvara tillfredsställande men lagtekniskt verkar inte utmönstringen av kontrollrekvisitet råda bot på den riktiga flaskhalsen, bevissvårigheterna gällande otillbörlighetsrekvisitet. Möjligen kommer det visa sig ha viss effekt på lagföringen att den dubbla kontrollbedömningen tagits bort men då ska man observera att en kontrollbedömning trots allt fortfarande ingår i bedömningen av otillbörlighetsrekvisitet.

❖ Vad får det för konsekvenser att lagstiftaren lyft bort kontrollrekvisitet ur människohandelsbestämmelsen och omfattas verkligen de åtgärder som tidigare föll under andra stycket av det nya första stycket?

Möjligen är det så att den brottslighet som var avsedd att falla in under bestämmelsens tidigare andra stycke inte fortsättningsvis omfattas av 4 kap. 1 a § 1 stycket eftersom det enligt första stycket krävs starkare bevisning än vad som krävdes för straffbarhet enligt det gamla andra stycket. Eftersom praxis inte hitintills i någon större utsträckning behandlat sådana situationer som skulle fallit under det tidigare andra stycket blir det ett

hypotetiskt resonemang men likväl en intressant anmärkning som kan vara värd att hålla ögonen på framöver.

- ❖ Om den relativt nya lösningen på tillämpningsproblematiken inte kan uppnå önskad effekt, vad återstår då att göra?

Lösningen skulle mycket väl kunna bestå i att istället byta ut otillbörlighetsrekvisitet mot ett kontrollrekvisit. En sådan konstruktion är inte främmande för åklagarsidan och skulle verkligen kunna ha potential att effektivisera rättstillämpningen eftersom bevisbördan inte är lika tung när det kommer till kontrollbedömningen. En sådan konstruktion skulle inte heller strida mot konstruktionen i EU:s rambeslut utan behålla människohandelsbrottets prägel av fridsbrott.

5.4 En avslutande reflektion

Min uppfattning av de tillämpningsproblem man kunnat konstatera i den svenska människohandelslagstiftningen är slutligen att de går att lösa och att de dessutom definitivt bör åtgärdas genom en faktisk lagteknisk förändring i människohandelsbestämmelsen. Jag anser att lagstiftaren valt en lösning som inte i grunden löser problemen vi sett i de svenska domstolarna utan istället blir mer av en språklig make-over som möjligen till och med riskerar försvaga bestämmelsen. Med de erfarenheter uppsatsen gett mig, bland annat genom de intervjuer jag gjort och den praktiska insikt dessa gett mig i lagstiftningens eventuella fördelar och brister, kan det ändå vara på sin plats att avslutningsvis medge att de farhågor jag lyft fram i detta arbete inte nödvändigtvis måste besannas. Kanske bör man, precis som Kammaråklagare Maria Sterup, ha tilltro till rättstillämpningen och se den nya lagändringen an.¹⁰¹ Än så länge sitter vi ju inte på några kunskaper om hur domstolarna kommer att bedöma människohandelsärenden som prövas enligt den nya lydelsen vilket kanske manar till viss återhållsamhet vad det gäller att döma ut ändringen i förhand. Med det sagt vågar jag ändå påstå att det verkar lite naivt att utgå ifrån att den ändring lagstiftaren genomfört ska leda till fler fällande domar, särskilt med tanke på att det råder samstämmighet kring att förändringen främst är språklig och inte på något sätt lagteknisk. Full av studentens brinnande iver att se direkta resultat och verkligt effektiva lagregler för direkt avskryvård och svårtolererad brottslighet tillåter jag mig därför ändå att i dessa slutrader stå på barriaderna för en förändrad människohandelsbestämmelse som verkligen har potential att förändra.

¹⁰¹ Bilaga 1, intervju med Maria Sterup

6. Källförteckning

6.1 Offentliga publikationer

Prop. 2009/10:152 *Förstärkt straffrättsligt skydd mot människohandel*

Prop. 2003/04:11 *Ett utvidgat straffansvar för människohandel*

Prop. 2001/02:124 *Straffansvaret för människohandel*

SOU 2008:41 *Människohandel och barnäktenskap – ett förstärkt straffrättsligt skydd*

DS 2003:45 *Ett heltäckande straffansvar för människohandel, m.m.*

Lagrådsremiss från 4 februari 2010, *Förstärkt straffrättsligt skydd mot människohandel*

Ju 2008/3706/L5 *Sammanställning av remissyttranden SOU 2008:41, Människohandel och barnäktenskap – ett förstärkt straffrättsligt skydd*

Skr. 2007/08:167 *Handlingsplan mot prostitution och människohandel för sexuella ändamål*

2002/629/RIF: Rådets rambeslut av den 19 juli 2002 om bekämpande av människohandel

6.2 Litteratur

Holmqvist, L & Leijonhufvud, M & Träskman, P O & Wennberg, S, *Brottsbalken – en kommentar del 1 och 2*, Norstedts Juridik AB, Stockholm, 2009

Dahlström, M, Nilsson, I, Westerlund, G, *Brott och påföljder*, BRUUNS Bokförlag, Stockholm, 2008

Sandgren, C, *Rättsvetenskap för uppsatsförfattare; ämne, material, metod och argumentation*, Norstedts Juridik AB, Stockholm, 2006

6.3 Rapporter

Brå, *Report 2008:21, The Organisation of Human Trafficking; A Study of Criminal Involvement in Sexual Exploitation in Sweden, Finland and Estonia*, Fritzes, Stockholm, 2008

Brå, *Rapport 2008:24, Sexuell människohandel; en fråga om tillgång och efterfrågan*, Fritzes, Stockholm, 2008

Rikspolisstyrelsen, *Lägesrapport 11 Människohandel för sexuella och andra ändamål 2009*, RPS rapport 2010:5, 2010

Åklagarmyndigheten, *RättsPM 2006:12 Människohandel/koppleri- referatsammanställning*, Rapport 1, Utvecklingscentrum Stockholm, 2006

Åklagarmyndigheten, *RättsPM 2007:2 Människohandel (för sexuella ändamål)- möjligheter och svårigheter vid rättstillämpningen*, Rapport 2, Utvecklingscentrum Stockholm, 2007

UNODC, *Global Report on trafficking in Persons*, 2009

http://www.unodc.org/documents/human-trafficking/Global_Report_on_TIP.pdf

UNODC, *Trafficking in Persons; Analysis on Europe*, 2009

http://www.unodc.org/documents/human-trafficking/Trafficking_in_Persons_in_Europe_09.pdf

UNODC, *Trafficking in Persons to Europe for Sexual Exploitation*, 2010

http://www.unodc.org/documents/publications/TiP_Europe_EN_LORES.pdf

6.4 Vetenskapliga artiklar/ uppsatser

Lehti & Aromaa, *Trafficking for Sexual Exploitation*, copyright The University of Chicago Crime and Justice 2006, via lexisnexis.com betaltjänst

[https://litigation-](https://litigation-essen-)

[essen-](https://litigation-essen-)

[tials.lexisnexis.com/webcd/app?action=DocumentDisplay&crawlid=1&doctype=cite&docid=34+Crime+%26+Just.+133&srctype=smi&srcid=3B15&key=068494baa03357ea7c3f91d472e68cfc](https://litigation-essen-tials.lexisnexis.com/webcd/app?action=DocumentDisplay&crawlid=1&doctype=cite&docid=34+Crime+%26+Just.+133&srctype=smi&srcid=3B15&key=068494baa03357ea7c3f91d472e68cfc)

Jonsson, A, *Lagföring av människohandel i Sverige; en rättsfallsstudie*, Department of East European Studies Uppsala University, Working papers no 95, ISSN 1103-3541, 2005

6.4 Artiklar

Tobias Olsson ” Offer för människohandel tas inte på allvar”, publicerad i SvD 12 juli 2007 http://www.svd.se/nyheter/inrikes/offer-for-manniskohandel-tas-inte-pa-allvar_236815.svd

Thomas Bodström och Elisabeth Markström ”Koppleri är människohandel” publicerad i SvD 20 februari 2007

http://www.svd.se/opinion/brannpunkt/koppleri-ar-manniskohandel_203177.svd

Tobias Barkman ”Traffickinglagen är tandlös mot sexhandel med vuxna”, publicerad i Sydsvenskan 4 augusti

2005 <http://www.sydsvenskan.se/omkretsen/article114451/Traffickinglagen-ar-tandlos-mot-sexhandel-med-vuxna.html>

Beatrice Ask ”Kraftsamling mot människohandel” publicerad i SvD 19 oktober 2009

http://www.svd.se/opinion/brannpunkt/kraftsamling-mot-manniskohandel_3672627.svd

Martin Klepke, ”*Den lyckliga horan, myt eller sanning*”, publicerad i LO-tidningen 7 december 2007

<http://lotidningen.se/2007/12/07/den-lyckliga-horan-myt-eller-sanning/>

7. Bilagor

7.1 Bilaga 1 Transkriberad intervju med Maria Sterup, kammaråklagare vid Åklagarmyndighetens Utvecklingscentrum i Göteborg.

Intervjun genomfördes 2010-11-30 per telefon.

Frågorna hade Maria fått del av tidigare via mail och i dokumentet presenteras de i fetstil medan följdfrågorna är ommarkerade.

MS står för Maria Sterup

JG står för Joanna Gren

Då börjar jag med den första frågan; vilken är din bild av människohandeln i Sverige idag, hur den bedrivs och hur nätverken ser ut?

MS: Ja, vi har, eller polisen har uppfattningen att den bedrivs av kriminella nätverk och organisationer. Men vi har också haft något fall där vi kan se att det inte är så organiserat att det skulle vara stora organisationer utan det är mer... en familjeangelägenhet kan man säga.

JG: Ok jo jag läste ju också den här rapporten från polisen, rikspolisstyrelsen, den från 2009 där får man ju också den bilden, att det skulle kunna vara både och men kan man säga att det är någon övervikt någonstans, åt det ena eller andra hållet?

MS: ja mot kriminella organisationer

JG: ja ok

MS: det är mer regel än undantag, så kan man säga

JG: ok ja men då förstår jag

Sen så den andra frågan då är om människohandeln har förändrats något i sin natur sedan du började arbeta med de här frågorna? Särskilt om man tänker på den offentliga bilden, eller mediala bilden i Sverige av Lilja 4-ever-scenariot där handeln är grym, skoningslös och väldigt organiserad. Man har ju fått en lite annan bild genom att läsa exempelvis polisens rapport?

MS: Ja alltså nu har jag jobbat med detta i 2 år, det här uppdraget är ju 2 ½ år och jag är inte operativ men jag kan ju säga att bilden Lilja 4-ever, den stämmer inte längre, vi har inte den typen av människohandel längre i Sverige. Det kan ju finnas naturligtvis enstaka personer som är inlåsta och fastkedjade och så men merparten som vi har haft i ärendena nu är det inte, utan de lever ganska... höll jag på att säga fritt, hoppas du inte missförstår vad säger...

JG: nejdå

MS: de ser till synes ut att leva fritt, men de är ju i någon form av... vad ska man säga, osynligt fängelse

JG: mm, så tvånget ser lite annorlunda ut så att säga, det är fråga om ett mer mentalt fängelse...

MS: mer psykologiska påtryckningsmedel, de är inte fastbundna, fastkedjade, det har de inte varit inom de ärenden som vi haft nu de senaste 2 ½ åren kan jag säga

JG: precis

MS: men de är i osynliga handbojor, eller osynliga fängsel eller hur man nu ska uttrycka det

JG: ok, precis

MS: de är skrämnda, väldigt rädda... de har ju fått klart för sig att de enda som de kan lita på är ju de som äger dem, eller de som hanterar dem.

JG: ja, exakt... hur ser det ut med ersättningar och så, vet du hur det ser ut – kan man säga något generellt om vad flickorna, kvinnorna får ut av de pengar som de faktiskt drar in?

MS: nej det vet vi inte, alltså ibland kan man ju höra på nån hemlig avlyssning och så hur mycket de kan tjäna men sen är det ju så att vi kan ju inte lita på brottsoffren i det avseendet, när de berättar... en del vill ju försköna det hela och påstår att de tjänar ganska bra ju...

JG: hm ja

MS: det kan vara allt från, det finns ju de som sagt att de tjänar 50 procent och det tror jag inte ett dugg på!

JG: nä

MS: varför de ljuger om hur mycket de tjänar vet jag faktiskt inte

JG: nä ok, det förstår jag

Nästa fråga då; vilka problem anser du att ni har att brottas med i arbetet för att få gärningsmän fällda för människohandel, tycker du att det finns några tecken på att de polisiära resurserna exempelvis inte räcker till?

MS: det är ju så att åklagarmyndigheten är ju helt beroende av polisen och vad polisen satsar sina resurser på... och satsar inte polisen sina resurser på människohandelsärenden så har vi ju av naturliga skäl inga människohandelsärenden, det säger sig självt. Och de åren kan vi se i statistiken när polisen har fått tillskjutet särskilda medel då har vi fler människohandelsärenden...

JG: mm

MS: det betyder ju inte att det precis under de åren finns fler människohandelsärenden i Sverige utan det är ju så att polisen fått resurser att kunna spana, kunna arbeta med den typen av ärenden och då upptäcker vi fler

JG: mm

MS: och nu har ju då både polis och åklagare fått extra medel under de här 2 ½ åren och har gjort rejäla satsningar då... och då ser vi fler ärenden, upptäcker fler ärenden naturligtvis

JG: mm, och efter de här 2 ½ åren är det någon sorts utvärdering som ska göras då sen, vet du hur man tänker sig resursfördelningen fortsättningsvis?

MS: nä, det här är ju ett tillskott från regeringen och det är ju ett regeringsuppdrag som då flera myndigheter har fått och olika myndigheter redovisar allteftersom och polis och åklagare redovisar i februari 2011, slutet av februari

JG: mm

MS: vi vet inte sen vad som kommer hända och ske... vad vi däremot kan sluta oss till ju det är naturligtvis att regeringen inte ständigt och jämt kan skjuta till extra resurser för den här brottstypen

JG: nej

MS: utan nu har vi ju blivit skickliga och duktiga och fler personer utbildade och sen så får ju de här satsningarna och handläggningen av människohandelsbrotten rymmas inom den vanliga budgeten... och då är det ju inte säkert igen då att polisen satsar sina resurser på att hitta människohandelsärenden... och då går det ner igen, men det betyder inte att vi har mindre människohandel i Sverige...

JG: precis

MS: det betyder bara att vi inte har resurser att spana på dem

På exempelvis åklagarsidan, kan det finnas ett problem att den här typen av mål som ju då är mer svårjobbade eller, vad ska man säga, tungrodda gör att det på det sättet är enklare att gå på grovt koppleri eller koppleri istället för att utreda eventuell människohandel om det inte finns tillräckligt mycket resurser för att likasom grotta ned sig i det här?

MS: hm, hoppas ju inte att det är så, utan jag hoppas ju att åklagaren, när man får materialet på sitt bord gör bedömningen att det här håller inte för ett åtal för människohandel men det håller för ett åtal för koppleri, jag hoppas ju att det är sådana överväganden åklagarna gör... jag hoppas att det är så...

JG: ja

MS: jag tror inte att en enda åklagare i Sverige går in för att göra det bekvämt och enkelt för sig...

JG: nä det hoppas man ju inte

MS: men att man tycker att nä, vi kan inte hålla på med det här ärendet längre utan vi får bryta nu och då räcker det inte för människohandel men det räcker för grovt koppleri det... för du får ju aldrig glömma att det är människor som säljs

JG: ja

MS: och det är ju så att i många av de här ärendena har vi hemliga tvångsmedel och sitter och håller på med telefonavlyssning. Och att man då vecka efter vecka, månad efter månad får höra hur folk far illa och är ledsna och gråter och har ont och är sjuka och kanske får göra abort eftersom de blivit gravida med nån hallick eller med nån av kunderna som de har servat, alltså du förstår att detta kan man ju inte lyssna på vecka efter vecka, månad efter månad utan ibland måste man ju bryta ... kanske innan vi har tillräckligt med bevisning för att visa att det är människohandel...just för att ta hand om det enskilda offret...

JG: ja jag förstår det

MS: så det är väldigt svåra överväganden det här samtidigt så kan man som åklagare när man sitter som förundersökningsledare tänka att – shit, om vi bara kunde hålla på en vecka till så tror jag att jag liksom hade haft så det räcker... och samtidigt så ska man höra de här människorna som far illa och har det bedrövligt, det går inte!

JG: nej jag förstår, det blir ju någon typ av humanitär avvägning man måste göra då, att det liksom inte handlar om juridiken utan om människorna

MS: så det är många olika överväganden, och sen kan man ju när man gör tillslag i ett ärende ha som utgångspunkt att det är människohandel men att när det börjar närma sig rättegång så känner man att nej det här kommer aldrig gå...

JG: mm precis

MS: så att jag vågar nog säga att jag inte tror det finns en enda åklagare i Sverige som går in i en förundersökning och har från början bestämt sig att det här kör vi bara på grovt koppleri, utan vi jobbar naturligtvis för att det ska bli människohandel men så kanske man måste bryta i förtid eller när man fått allt material och känner att det här det håller inte för människohandel.

JG: nä ok

Kunskapen hos domstolarna vet jag att det också har ingått i uppdraget att öka, med utbildningar och sådär, tycker du att det har gått fram och att möjligheterna har utnyttjats att tillägna sig kunskap, att de har deltagit?

MS: hm nä, domarna har inte kommit till utbildningarna...

JG: ok?

MS: brottsoffermyndigheten har haft utbildning. Genom regeringsuppdraget har de haft ett utbildningsuppdrag som gäller då domare, åklagare, poliser och migrationsverkets personal... och alla vi kommer ju i kontakt med personer som har... kan misstänkas vara utsatta för människohandel eller misstänkas ha varit utsatta för prostitution, eller har prostitutionserfarenhet, och även advokater har varit inbjudna till den här utbildningen och domarna är den yrkeskategori som inte har kommit till de här utbildningarna trots att den var kostnadsfri för dem...

JG: jaha ok, har du hört någon anledning till det här... frånfallet?

MS: ja, jag sitter med i referensgruppen så jag har hört det väldigt väl. De anser inte att man kan delta i en sådan här utbildning därför att ens objektivitet då kan ifrågasättas när man går utbildning tillsammans med de andra yrkeskategorierna.

JG: jaha, det låter lite udda i mina öron får jag väl säga

MS: men det är den inställningen man har från domstolsverket

JG: ja det var ju intressant

MS: det tycker vi är väldigt märkligt, vi andra...

JG: ja eftersom att det syftar till just kunskap om själva brottet, problematiken kring handeln så verkar det ju som en lätt väg att gå, att inte ta till sig informationen för att man riskerar sin objektivitet...

MS: ja de är rädda då för att deras objektivitet ska ifrågasättas för att de har gått en utbildning ihop med åklagaren och polisen... och då har man ändå gjort så på brottsoffermyndigheten att man har, vid de utbildningstillfällen man har haft, försökt blanda domare och åklagare och advokater från olika orter för att domarna inte ska känna så... så på vissa orter så har domarna kommit och på andra orter är det ingen domare överhuvudtaget som har kommit, det har varit väldigt olika

JG: så det finns inget generellt direktiv heller då för dem hur de ska...

MS: jo, nu finns det, numer finns det från domstolsverket, det är de inte ska delta

JG: ja ok, det är uttalat så då

MS: mm ja

Nästa fråga då; anser du att svensk lagstiftning kring människohandel är adekvat utformad för att hantera trafficking-problematiken i Sverige idag?

JG: det är en stor fråga, jag vet

MS: ja, nu uttalar jag mig då som myndighetsperson, som representant för åklagarmyndigheten och åklagarmyndigheten hade inget att erinra mot den lagstiftningsändring som har skett...

JG: nä precis, jag såg det i remissvaret

MS: precis, så nu uttalar jag mig som myndighetsrepresentant och då anser jag att vi har en adekvat lagstiftning. När man gjorde den senaste lagändringen i den här lagen så gjorde man ju den lagändringen för att förtydliga och förenkla den här lagstiftningen, alltså det var ju språkliga ändringar för att göra den mer lättillgänglig... språkligt sett. Och vi har ju inte sett resultatet av detta, så som myndighetsrepresentant så kan jag inte säga annat än att åklagarmyndigheten förväntar sig att den ska bli lättare att tillämpa.

JG: ja ok, just det

MS: sen kan jag som åklagare tycka att det kanske inte är så lyckat...

JG: alltså jag reagerade själv på att man politiskt uttryckte redan från början att man förväntade sig fler fällande domar efter ändringen men sen ser man på ändringen att den i princip är språklig och då blev jag lite ställd, det är ju inte ointelligenta människor som sitter med de här bedömningarna heller, en lättare språklig komplexitet är väl egentligen ingenting som ska hindra en domstol från att döma, döma för det brott som har begåtts, därför blev jag lite förvånad att den var så pass språklig och inte egentligen gav så mycket rent lagtekniskt

MS: nä, men det är väl min uppfattning som åklagare också men som myndighetsrepresentant så är det så att riksåklagaren har i sitt remissvar tillstyrkt det här och vi är nöjda, och det är vi fortfarande, med den här ändringen och sen får vi se hur den tillämpas i praxis och det är ju egentligen först när den börjar tillämpas som man kan se om det här var tillräckligt eller om det behövs mer krafttag.

JG: hm, ja

MS: så mer detaljer än så det kan du inte få av mig för då får du prata med någon av de operativa åklagarna, jag kan inte gå in och diskutera det operativa eftersom jag ändå får anses vara representant för myndigheten i den här frågan

JG: ja det förstår jag absolut, det har jag full förståelse för – när kan man förvänta sig att det här kommer upp i domstolarna med tanke på att detta är så pass nytt?

MS: någon gång nästa år, det finns ju ärenden som är igång nu och som har skett efter lagändringen så att någon gång nästa år, kan inte alls säga när det kan bli, och de ärenden som är på gång just nu, det vet vi ju inte överhuvudtaget om det kommer så långt att de går till åtal

JG: nä absolut

MS: men det pågår ju ärenden för fullt så vi får väl se hur det blir, innan nästa sommar skulle jag tro att vi har fått det första ärendet, det känns realistiskt

JG: ja då får jag hålla ögonen öppna

Nästa fråga är egentligen helt kopplad till den föregående frågan – om den nya ändringen av bestämmelsen från 1 juli verkligen har potential att få fler dömda före människohandel – men jag har egentligen fått svar på den, åklagarmyndigheten anser att det finns sådan potential?

MS: ja så får myndigheten svara...

JG: ok det är bra...

Jag har utgått en del ifrån utvecklingscentrum Stockholms rapport om människohandelsbrottet från 2007 i mitt arbete där rapportförfattarna bland annat diskuterar möjligheten att utmönstra otillbörlighetsrekvisitet som man upplever vara svårtillämpat och svårt att bevisa i rätten.

Tror du att det skulle vara möjligt att istället utmönstra otillbörlighetsrekvisitet och ersätta det med ett förtydligt kontrollrekvisit?

MS: det är en jättesvår fråga. Ja det är mycket möjligt att det skulle fungera men som sagt nu uttalar jag mig som en myndighetsrepresentant och vi har ju inte haft något att erinra mot den här lagändringen så att jag vill nog inte svara mer på den frågan. Det är nästan bättre att du ringer upp någon av de operativa åklagarna som kan uttala sig lite mer fritt än vad jag kan göra. Jag kan ju inte komma med en annan linje.

JG: ok, absolut, det förstår jag

MS: och vi vet ju inte alls hur den här lagstiftningen slår, vi vet ju inte detta, så jag är nog lite försiktig här i mitt uttalande

JG: ja men det förstår jag

En väldigt bred fråga men ändå – hur skulle en idealisk lagstiftning på människohandelsområdet se ut med dina mått mätt?

MS: ja det var en stor fråga...

JG: tycker du att den motsvaras av den lagstiftning vi har idag egentligen då kanske?

MS: alltså det här, det som gör människohandelsbrottet så svårt det är ju att det är så komplext och kan vara uppbyggt på så väldigt många olika sätt, och lagstiftningen måste ju kunna täcka upp alla de här situationerna så jag avundas ju inte lagstiftaren som ska formulera lagstiftning, det gör jag inte kan jag ju säga. Det är ju lättare att kritisera än att sitta och skriva där...

JG: ja oh ja så är det säkert

MS: ja... idealisk lagstiftning...just nu så har jag svårt att...bara detta att den har varit i kraft så kort tid, sedan 2002, och att den ändrades redan 2004 och sen var det en ändring till och sen denna ändringen

JG: mm

MS: alltså bara genom det då förstår man hur svårt det här brottet är att få till, jag menar stöldparagrafen har inte ändrats på väldigt många hundra år...

JG: ok så det är helt enkelt en process där man få acceptera då kanske att bestämmelsen dras med vissa barnsjukdomar inledningsvis, man kanske inte kan förvänta sig en väldigt effektiv tillämpning så här snart?

MS: nej, sen så får vi inte glömma det här heller att den ska täcka så många olika situationer och att människohandelsbrottet är ju ett brott som hela tiden, jag höll på att säga utvecklas, men förstå mig då på det viset att människohandlarna blir ju smartare och smartare... just nu så är ju till exempel en människohandel på gång som inte jag kände till och blev väldigt chockad över... jag vet inte om du har läst om detta... det här förekommer bland annat i Indien och Pakistan men är väldigt utbrett i Afrika, man köper och säljer mänskliga ägg

JG: jo det har jag läst lite om och det låter fruktansvärt...

MS: det kan man ju göra på olika sätt, dels kan man ju ta en kvinnas ägg som man befruktar och sedan planterar in i en annan människas kropp, på en fattig stackars människa som man då utnyttjar som en surrogat mor men det kan också vara så att man köper en kvinnas ägg och befruktar det och sen sätter in det i hennes kropp igen. Vi hade en delegation här från Nigeria och Ghana och de berättade att det här är den nya tidens människohandel, det här var någonting som de brottades med hemma i Nigeria och Ghana och det hade inte nått mina öron då. Jag hade hört att man höll på med detta i Indien och Pakistan men det här är någonting som är utbrett och det är en nyhet som vi inte kände till. Så hela tiden hittar de människorna på sätt att tjäna pengar på andra människors olycka och det är svårt att få en lagstiftning som täcker alla situationer.

JG: ja nä det förstår jag

MS: så jag har inga idéer hur man skulle utforma lagstiftningen, jag kan bara säga att under den här korta tiden har den här lagstiftningen ändrats så många gånger och det är ju inte brukligt att lagstiftning ändras så ofta, det tyder ju också på att det är ett komplicerat och svårt förfarande.

JG: mm ja

MS: så att jag tror man får se tiden an och jag har inga tips och råd och vill definitivt inte sätta mig vid lagstiftarens skrivbord och skriva för det är svårt det här, mycket svårt

JG: ja så mycket har man ju förstått på något sätt, att det krävs mycket tankearbete och att det också på något sätt krävs, att eftersom brottsligheten, precis som du beskrivit nu, byter skepnad så frekvent, att lagstiftningen måste följa den brottsutvecklingen...

MS: ja lagstiftningen får anpassa sig allteftersom människohandeln ändrar sig, en människohandelsparagraf kan inte sätta sig in i alla de olika situationerna som kan komma och därför måste man ha en vagt skriven lagtext och man måste ha en lagstiftning som kan anpassas och användas till alla upptänkliga situationer och framförallt situationer som du inte ens kan fantisera om när du sitter vid ditt skrivbord. Sen är det ju väldigt svåra gränsdragningsfrågor mot annan brottslighet också och därför måste ju lagstiftningen vara så strikt när det gäller människohandel för den tangerar ju massa andra brott också

JG: ja absolut

MS: så det är inte så hemskt lätt, jag har faktiskt inte någon idé om hur man skulle utforma det här på ett annat sätt utan jag tror att vi får vänta igen och se hur praxis tar sig an den nya lagstiftningen och därefter kan man kanske se om det har blivit skevt och man kanske måste ändra någonting mera och fundera på om otillbörlighetsrekvisitet ska ändras.

JG: ja det är bra tankegångar, och väldigt skönt att som student få ett praktisk juridiskt perspektiv på en sådan här fråga, jag känner mig ofta frustrerad över att saker inte förändras på en gång, att problemen inte tycks lösas så det är bra att få en stadigare verklighetsbild...

MS: men det är ju himla tråkigt att jag ska sitta och dämpa din entusiasm här då...

JG: ingen fara

MS: men jag tror vi måste se tiden an

JG: ja men det låter ju sunt

Till sist; tycker du i ditt arbete att du kan se en genuin politisk vilja att komma till rätta med de här tillämpningsproblemen som har funnits kring lagstiftningen?

MS: ja, det finns det, man har ju lyssnat på dem som jobbar operativt och försökt tillgodose deras önskemål men inte ansett att man har kunnat gå dem helt till mötes just på grund utav att det är en sådan komplex brottslighet och man får vara försiktig med hur man formulerar sig i lagtexten eftersom det kolliderar med annan brottslighet också, de här gränsdragningsvårigheterna, men det finns ju ingen i departementen som skulle räkna upp handen och säga: nej jag är för människohandel, utan man gör nog så gott man kan, det finns en vilja och man lyssnar till de som jobbar operativt

JG: ja det är ju lite en förutsättning så det känns skönt att du upplever att det är så i alla fall

MS: ja sen är det ju naturligtvis så att vi kan ha olika uppfattningar och det beror ju på att man från polis och åklagare kanske vill ha en annan form av lagstiftning än vad de tycker att de kan ge oss

JG: ja absolut, det förstår jag

JG: ja men då var det min sista fråga

MS: ja men det var ju bra, då är det bara för dig att återkomma om det är något mer du skulle fundera på

7.2 Bilaga 2 Transkriberad intervju med Mats Paulsson, inspektör och gruppchef för trafficking- enheten hos Polismyndigheten i Västra Götaland

Intervjun genomfördes 2010-12-04

Mats föredrog att svara på frågorna direkt och hade alltså inte fått dem tillskickade innan intervjun, i dokumentet presenteras frågorna i fetstil medan följdfrågorna är omarkerade.

MP står för Mats Paulsson

JG står för Joanna Gren

Tycker du att människohandeln har förändrats något i sin natur sedan du började arbeta med de här frågorna. Exempelvis vad gäller villkoren för kvinnorna som befinner sig i handeln?

MP: det är svårt att säga... men det man ser och det man hör är väl att det är lite mer sofistikerade metoder kanske. Så det här som det talades mycket om ett tag, att de var inlåsta... fastkedjade och sådär, det stämmer väl inte på samma sätt längre

JG: ok, det är väl lite den bilden jag fått också, bilden av Lilja 4-ever är liksom passerad, rör det sig om mer subtila metoder?

MP: det gör det, det är ju som de säger när vi pratar med dem... när vi pratar med hallickarna... att det är bara idioterna som slår tjejerna för det behövs inte, de kommer ändå... och så är det nog, man lockar med pengar och man trixar och fixar och donar... så får man dem ändå att göra det här jobbet som man vill då... men att spöa upp dem, det är ju rent kasst ekonomiskt, för att då kan de inte jobba, för de ska ju se bra ut också, så att det gör man inte, det behövs inte utan det funkar ändå

JG: hm, ja

MP: så det ser vi inte mycket av, och det är nog så att det är ganska enkelt, alltså letar man på rätt ställe så är det inte svårt att få tjejer till att prova på det här...

JG: nej ok, alltså vad är det för typ av andra påtryckningsmedel de använder, blir de lurade om villkoren?

MP: ja alltså villkoren och den ekonomiska ersättningen är ju inte som det sägs när de nappar på det, det är det inte, sen är det väl helt enkelt så att, och det har vi förstått på de flickor vi pratar med, att man anar att det här kanske inte är världens roligaste jobb, men med tanke på deras bakgrund och var de bor, om man tar nigerianskorna, så säger de att även om de jag gör nu är helt värdelöst så är det mycket, mycket bättre än det jag hade hemma... och då är det klart...

JG: ja, jo men det är klart, det får man ju ha full förståelse för

JG: villkoren för kvinnorna som säljer sig i Göteborg, alltså hur ser du på det, lever de under svåra förhållanden, får de bra betalt... blir de bra behandlade?

MP: ja alltså, allting blir ju på något sätt så relativt... men... visst får de förhållandevis bra betalt, de får ju mycket bättre betalt än de får hemma, så de svarta tjejerna, nigerianskorna, som vi har mest av dem kanske får en tusenlapp här, jag vet att de brukar begära femtonhundra, ja... men det priset är säkert förhandlingsbart, så om man säger mellan femhundra och tusen kronor, beroende på... kanske tvåtusen också någon gång... och nere i Nigeria så får de en femtiolapp, på sin höjd, i bästa fall. Och det är klart då är det ju en hel förmögenhet...

JG: ja verkligen

MP: men sen deras liv här... det är rätt intressant när man pratar med dem så, de kan ha varit här rätt länge, och då säger de ju det att de har inget liv här, alltså de vill inte ens beskriva det som ett liv, utan de säger att de gör bara en sak, de jobbar på nätterna, dagtid så... vi frågar har du sett någonting av Göteborg, har du varit runt i stan... då säger de att nä, jag känner ingen här, jag vet ingenting, jag går till affären och sen så sitter vi hemma och så tittar vi på film tills det är dags att gå och jobba. Så titta på film och sova och jobba och äta, så de har liksom inte... det är ju inte ett liv, men det är deras verklighet här

JG: alltså vad har de för tidsperspektiv, har du någon uppfattning om det, tänker de sig några år för att sen resa tillbaka hem eller försörjer man familjen på distans?

MP: ofta, nästan alltid så säger de när man pratar med dem att jag ska jobba sex månader till eller tre, alltså ganska korta perioder, ganska kort framförhållning förhållandevis, och nästan alltid så ser vi dem igen ändå senare och när man pratar med dem då så får man höra... att det blev si och så, jag fick inte riktigt så mycket som jag tänkte mig, så jag ska jobba ett tag till, men bara en kort stund, det är alltid bara en kort stund till

JG: ja

MP: det är kanske bara det man orkar med att se också...

JG: lite som en överlevnadsstrategi...

MP: ja kanske lite...

Upplever du att ni i ert arbete stöter på några särskilda problem när ni försöker upptäcka, lagföra eller hindra människohandel. Hur organiserar sig handlarna, är de svåra att komma åt, vill kvinnorna prata med er, hur lätt är det att få kontakt med dem?

MP: nä alltså vi har samma problem som man har överallt i hela Europa, eller hela västvärlden dit de kommer de här tjejerna att de vill ju oftast inte prata, därför att de anser att de har inget att vinna på det

JG: nej ok

MP: de vi känner, de vi pratat lite mer med och som vi arbetat med ett par år tillbaka, de säger det att du påstår att jag är offer för människohandel, att jag har en skuld och allt och om det nu skulle vara så, om jag skulle berätta om det för dig, låt säga att du har rätt, och att jag berättar... vad kan du erbjuda mig då? Vad kan jag få i utbyte för det? Då frågar de ju om de kan få stanna här, om jag kan lova det... det kan jag ju inte. Om jag kan lova dem ett jobb så att de kan få in pengar ändå... och jag kan ju inte lova dem ett jobb. Kan du garantera skydd för min familj hemma, eller för mig? Och nä jag kan ju inte lova någonting av det, vi kan göra det vi kan men vi kan ju inte lova dem något. Och då säger de ju, nej jag vet att du inte kan det och då finns det ju ingen anledning för mig att berätta, för jag har det trots allt bättre nu än jag hade det och har det hemma om jag inte hade haft det här jobbet, och du kan inte ge mig något bättre så då tänker jag jobba kvar. Och det är ju vårt stora problem, att de mitt i alltihopa det här tycker att det de gör är bättre än...

JG: än alternativet?

MP: än alternativet ja, för det finns inget alternativ, det är ju att gå tillbaka arbetslöshet och fattigdom och elände bara... och det är det som är det absolut största problemet

JG: hm, skulle du önska att du hade något annat verktyg där, för i den sitsen finns det ju i princip bara den här möjligheten med uppehållstillstånd under tiden som målet utreds eller är uppe i domstol?

MP: ja nä det är ju det enda jag kan lova dem, för det vet jag att det får vi, jag kan lova dem sex månader temporärt uppehållstillstånd, det kan vi säga att det kan vi garantera, att om du på något sätt medverkar så kan jag greja ett sådant men för övrigt kan jag ju inte lova någonting... och sen är det ju så också, som vi pratade om innan här, att de har inget liv här, det är väldigt tomt, då vill de ju inte oftast... i alla fall under alla år som jag jobbat med det, så har vi haft tre tjejer som uttryckligen sagt att de vill vara kvar, alla andra säger att de vill hem, alltså Sverige är ju inget roligt land för dem, utan de vill hem, och garantera skydd i Nigeria, att jag skulle kunna lova det, det är...

JG: ja nej det blir ju utopiskt att föreställa sig något sådant, det är ju svårt...

MP: ja så det där är ju, jag vet inte vad jag skulle få för verktyg för att kunna lova det, alltså ett sådant verktyg finns inte idag, att jag kan lova en sådan sak

JG: nä, jag förstår

Ser du några brister i exempelvis de spaningsmedel eller ingripandemöjligheter som ni har tillgång till genom polislagen och genom rättegångsbalken exempelvis?

MP: nej alltså...

JG: eller upplever du att du har adekvata verktyg för att klara ditt jobb?

MP: ja jag tycker faktiskt det... det kan vara detaljer, någon gång kan man sakna någon grej men det är inte det som gör att en utredning faller, eller om vi når fram eller inte, det är inte det är hela den här problematiken som är så jäkla svår

JG: mm, ok

Upplever du att samarbetet med åklagarsidan fungerar väl, att de ger er klartecknen i de fall ni behöver tillstånd till särskilda insatser?

MP: ja jag får ju säga det att alla tycker inte så men vi på våran grupp har haft bra erfarenheter av åklagarna, det är väl en av de stora positiva bitarna för mig som inte var van vid att jobba så här, eftersom jag kom från den andra sidan så att säga (*från polisens piketgrupp, min anmärkning*), jag hade ingen erfarenhet av åklagarsidan och samarbetet med dem överhuvudtaget, men det har varit jättebra, så det har varit en positiv bit

JG: jobbar ni så då att ni har specifika åklagare som jobbar mot den här typen av...?

MP: ja vi har tre stycken på internationella (*internationella åklagarkammaren i Göteborg, min anmärkning*) som tar alla våra ärenden, och alla dem har det ju varit väldigt friktionsfritt att jobba med.

JG: ja ok, så då blir det viss kontinuitet...

MP: ja de räknas väl nästan så att de hör till gruppen på sätt och vis

JG: ja det är ju strålande bra...

MP: ja det har ju blivit så

Eftersom jag antar att ni ingår i satsningarna kring de här extra tillsatta statliga resurserna för hanteringen av människohandel så undrar jag vad du tror om den här verksamheten hos polisen efter att projektet är över?

MP: ja det vet ju inte jag, jag vet inte var vi har våra chefer när det gäller det så där är jag osäker...

JG: ok så det finns iallafall inga direktiv ännu då, det är ju ett par månader kvar också...

MP: nej det finns inga direktiv alls, det har väl diskuterats och det har funnits en och annan plan men jag tror att inställningen är kluven bland cheferna till hur viktigt detta är...

JG: ok

Tycker du att de här projektåren ändå har skapat bra förutsättningar för att bedriva en sådan här typ av verksamhet inom den ordinarie polisverksamheten efter att de extra medlen tagit slut?

MP: ja alltså om vi jämför med när vi började så... det tar ju tid, det är jäkligt svårt, det har gått enormt mycket tid åt att få det att bli etablerat, få upp ögonen för att det här

existerar överhuvudtaget, och det tycker jag att det har vi väl lyckats med idag, fast ibland kan jag uppleva att det är som att de vi nått nu kanske det är de som jobbar ute med sådant här, sen ska vi jobba oss uppåt i vår egen organisation och, nu ska man väl inte säga så kanske men vissa av de chefer som sitter inne idag som inte har jobbat ute på många, många år och som bara är uppfyllda av narkotikaproblematiken, de ser inte riktigt detta och tycker att detta är något nytt tramsigt som bara kräver resurser som egentligen inte behövdes förrän vi då plötsligt säger att det behövs...

JG: ok, men så då ligger det kanske viss oro i det också då inför framtiden eftersom jag tänker att ni lagt så mycket tid på att bygga den här organisationen så att den fungerar och att det arbetet ni har gjort riskerar att bli bortprioriterat?

MP: ja det gör det ju i så fall men samtidigt tycker jag det är rätt, det kan ju inte bara vara så att det ska gå på extrapengar, utan det ska gå in i det ordinarie arbetet, så att det lika väl som narkotikan och annan brottslighet ska ingå i arbetet, man kan ju inte blunda för att det existerar idag, så det måste finnas någon verksamhet som jobbar med det här, och det tror jag väl att de flesta tycker också då, men hur det ska se ut det får vi inga svar på just nu

JG: nej ok, jag tänkte lite på det också att av rikspolisstyrelsens rapport för 2009 framgick det att den här typen av brottslighet kanske inte heller växer explosionsartat i Sverige utan håller sig på ganska jämna nivåer och då kanske det blir svårt att pressa resurser ur verksamheten, om det exempelvis inte slås upp stort i media och sätter press från det hållet?

MP: säkert, så är det säkert

Anser du att den lagstiftning som ni har att arbeta med är tillräcklig för att tillåta er att göra ett effektivt jobb?

MP: ja i det stora hela så tycker jag ju det, nu tog de ju bort kontrollrekvisitet och... alla tycker ju inte det och det har jag inte riktigt förstått varför, men jag tycker att det är bra att det gjordes. Så i det stora hela ja. Jag kan tycka att man är lite, alltså om jag tycker att vissa av våra polischefer här ibland inte riktigt har förstått vad detta handlar om så kan man tycka samma sak om andra sidan, är det någonstans vi tycker att det inte finns förståelse ännu så är det bland domarna, alltså åklagarna och försvararna, allihopa vet vad detta handlar om men ju högre upp du kommer ju längre tid tar det innan det slår igenom.

JG: hm ja

MP: Jag tycker mer att det är så att trots bra bevisning och trots bra vittnesmål och alltihopa så väljer man att döma för koppleri i stället om man har möjligheten, alltså man lägger sig väldigt lågt och där har man nog inte förstått verkligheten, alltså man skulle vilja ha med dem ut i Rosenlund när det är femton minusgrader kallt ute och när de tar sina kunder i parken bakom kyrkan där för att visa att det här är verkligheten liksom.

Det är inte ett rum med tända ljus och lite småmysigt, men ibland får man känslan av att de tror att det är så

JG: ja det är lite den bilden jag fick när jag pratade med Maria också (*Maria Sterup, kammaråklagare, Utvecklingscentrum i Göteborg, min anmärkning*), att det är den yrkesgruppen som kategoriskt inte har deltagit på exempelvis de utbildningarna som har ingått under den här projekttiden, så deras kunskap är bristfällig skulle man kunna säga?

MP: jag tycker det men det är ju svårt för mig att säga om den verkligen är det eftersom då skulle jag ju varit domare själv men man får väl en känsla av att de inte heller vill lyssna på oss för då blir vi som lobbyister för strängare straff, och det ska de inte lyssna på då utan de ska då vara totalt, naturligtvis objektiva, vilket jag tycker att de ska vara men jag tycker att de... det behöver ju inte betyda att man inte förstår eller vill förstå...

JG: nej alltså brottet finns ju trots allt i straffskalan så då måste det ju finnas anledning att använda sig av det också och ta reda på vad det är för typ av brottslighet?

MP: ja, ja vi tycker väl ibland, och det har väl märkts också ibland när det är frapperande stora skillnader på vad man kommer fram till i tingsrätt och hovrätt, normalt sett skiljer det kanske inte så mycket så om det nu plötsligt skiljer två tre år där så är det väl tydligt att man inte riktigt kommit fram till hur man ska bedöma de här brotten eller har den kunskapen kanske...

Precis som du sa här precis så har ju kontrollrequisitet tagits bort ur människohandelsbestämmelsen, är din bedömning att den förändringen har potential att få till fler fällande domar i människohandelsmål?

MP: ja kanske för det har ju varit en fråga som ständigt återkommer och det är klart att advokater skjuter in sig på det, var du inlåst när du var nere på Rosenlund eller var du nu befann dig? Nej, ok, var lägenheten låst eller kunde du gå därifrån, tog du dig dit själv? Ja, ok men varför stack du inte då? Det var alltså ingen som hade kontroll över dig? Sådant har man ju gått väldigt hårt på, att de i stort sett är frivilliga vilket innebär att det blir max ett koppleri. Där har det ju inte spelat någon roll vad vi har sagt eller om de har sagt för övrigt att jag vågade inte, jag litade inte på polisen, jag kunde inte språket, ingen engelska, jag visste inte hur jag skulle göra och så, det har man i stort sett bara avfärdat...

JG: upplever du att sådana resonemang har fått genomslag också hos domarna?

MP: ja det tycker jag, jag tycker att det finns vissa bitar, dels det att man inte förstår att man kan vara tvingad även om man inte är inlåst och sen tycker jag att man har i vissa fall haft den här konstiga inställningen att om vi avbryter en pågående verksamhet så säger man att det har inte pågått under någon längre tid och då har det inte genererat mycket pengar och då säger man att då är det inte grovt, för vi har avbrutit det och då faller det på det. Då försöker jag alltid förklara att om man släpper in ett kilo kokain och så säljer man ett gram eller två och om narkotikaspanarna slår i det läget, man behöver ju inte vänta tills de sålt 999 gram, då blir det drogförsäljning, det bygger på att du har

haft ett kilo att sälja, smack så blir det tio år. Men här kan man säga att men hon har ju bara sålts en gång, det var väl ingenting att gnälla om, och så blir det ingenting i princip. Då hamnar vi i det här moraliska dilemmat att då ska vi ju i så fall för att komma upp i straffvärde ligga och titta på när hon säljs den här tjejen, som kanske är ung, eller vi vet att hon inte mår bra...

JG: ja det förstod jag på Maria (*Maria Sterup, kammaråklagare, Utvecklingscentrum i Göteborg*) också att om man sitter med exempelvis telefonavlyssning och lyssnar på de här människorna gäller det att påminna sig själv om att det ändå är människor man jobbar med, att man då gör den avvägningen att nu bryter vi och så räcker det kanske bara till koppleri då

MP: så får det bli det som blir helt enkelt...

JG: då måste det ligga en del frustration i det...

MP: ja där tycker man ju inte att de förstår och det är väl det man tycker att domstolarna måste begripa... Det sa Thomas Ahlstrand (*vice chefsåklagare/kammarchef vid internationella åklagarkammaren i Göteborg, min anmärkning*) vid något tillfälle med ett mål vi hade, när han hade sin plädering i hovrätten, att han under alla år inte varit med om att han läste tingsrättsdomen och inte förstår domen. Man kanske inte måste vara överens med den dom som lämnas av domstolen men man förstår den, trots att man kanske inte håller med, så förstår man ändå hur de har resonerat, men han sa det var första gången han inte ens förstod domen...

JG: hur de resonerat där då... vilket mål var detta, kommer du ihåg det?

MP: ja det var nog det här ryska ärendet som vi hade 2007 eller någonting...

JG: ok, jag får försöka kolla upp det kanske

Slutligen, finns det någonting eller några verktyg som du ändå önskar att du hade som kunde underlätta ert arbete med kvinnorna och de kriminella nätverken?

JG: eller är det bara en fråga om resurser, tid?

MP: alltså det vi saknar det är ibland polismän med den bakgrunden, som till exempel när det rör sig om nigerianska kretsar som är här så är det ofta väldigt bra att kunna ha någon som kan språket och som förstår kulturen. Där får vi som vit man eller kvinna, där är man inte alltid välkommen, man kan inte ta sig in i de kretsarna man blir miss-tänkliggjord väldigt lätt och har svårt att närma sig dem och de litar väl inte på oss helt enkelt och vi förstår varandra inte alltid. Det är lika dant i de rumänska kretsarna...

JG: mm ja

MP: och vi var på Scotland Yard, alltså på Metropolitan Police i London och träffade dem för en månad sedan ungefär, för att titta på hur de jobbade och det ser ganska likt ut egentligen fast det är så mycket större

JG: ja det kan jag tänka mig

MP: de sa det att en förutsättning för att komma åt det här det är att ha polismän med samma etnicitet för vita är inte välkomna och alltså ett effektivt sätt att komma åt det är till exempel att spela köpare, det gör ju de hela tiden, och vi kan göra det i vissa ärenden men när det gäller de rumänska tjejerna till exempel så har vi provat. Man kan ju ringa till den man vet är hallick och fråga och som vit så får man bara – jag förstår inte vad du pratar om jävla idiot och så lägger de på luren. För de säljer bara till sådana som kommer därifrån, de litar inte på svenskar

JG: jaha alltså de säljer till sin egen demografiska...?

MP: i vissa fall säljer de bara till sina egna, tjejerna på gatan kan sälja sig till vem som helst men om det ringer någon på telefon och vill träffa någon av deras tjejer om man nu skulle hade eras telefonnummer så som svenskspråkig så har man ingen chans där utan då ska man vara utlänning.

JG: jaha, ok

MP: och helst prata deras språk, så där... där saknar vi...

JG: rätt personal då kan man säga? Tror du det skulle kunna vara en lösning att man på något sätt har någon sorts civil organisation kring det då, för polisutbildningen har ju haft svårt att nå ut till olika nationaliteter?

MP: ja om de kunde göra den uppgiften på rätt sätt och förstår det polisiära syftet och ställer upp på det så skulle det säkert kunna funka men jag tror att vi behöver, inte bara i vårt arbete utan vi behöver poliser som kommer från olika länder. Sen är de ju bättre på tycker jag, som i England, att låna in poliser från exempelvis Rumänien, alltså man gör ett avtal med dem, sådana här joint operations, och då kan ju de komma över till London och jobba ihop i en månad eller så

JG: ok, brygga broar emellan då...

MP: då kan de ta de kontakterna då som andra inte kan och sådana kontakter skapar de på nolltid säger de. Så är de duktiga och vet hur de ska göra så är det ju som att ha en nyckel in i den här organisationen. Vi har ju inte en chans på så sätt så det är de mycket bättre på än vad vi är.

JG: så det finns en del praktiska saker som då inte egentligen alls har med lagstiftningen att göra, utan som blir en praktisk men framförallt en resursfråga då?

MP: mer så ja, för det kostar ju, det är ett evigt dilemma för oss, att det får inte kosta, men vi behöver inte mer tekniska prylar och så, men en sån här sak kostar ju såklart och då är det ju frågan om ... för det är klart om du så att säga hyr in eller vad du kallar det, så vet du ju inte vad resultatet kommer bli och då ska det ju utvärderas efteråt...

JG: ja haha, de ständiga utvärderingarna... ett modernt aber alltså...

MP: ja det är ett modernt aber! Alltså jag kan ju förstå att det behövs men i vårt jobb är det ju fruktansvärt svårt att mäta, du kan inte mäta hur mycket du producerat hos oss...

JG: nej jag har förstått att det är en sådan stående frustration hos de flesta i kåren

MP: ja det är faktiskt jobbigt just det där, dels, och det är väl också en viktig bit det här med, det var skönt att höra också på Metropolitan Police att de slåss med sina chefer, att när det gäller människohandel så kan man inte mäta framgång i straff, antal år i fängelse på organisationen utan man måste ha det här offerperspektivet, att vi kanske kunde slå håll på den här organisationen och skicka hem ett antal tjejer, vi fick ingen fälld men vi lyckades ändå. Där tycker ju inte våra chefer att vi lyckats då

JG: nej just det...

MP: utan då är det ett misslyckande

JG: inte lika snyggt i statistiken då nej...

MP: nej för du kan inte säga vad har ni gjort under de här åren, jo vi skickade hem fyra tjejer, jaha tog ni någon då? Nej, vi kom inte åt dem, och då är det ett jättemisslyckande...

JG: ok ja men då tror jag att jag uppfattat det som att ni kanske har samma bild som åklagarsidan lite - att det behövs polisiära resurser och ni behöver tillgång till rätt folk, pengar och tid och förtroende från ledningen och sen behöver vi på andra änden någon typ av ökad kunskap och vilja hos domarsidan att verkligen döma för de brott som har begåtts

MP: ja det tror jag, så känns det i stora drag, någon stans där är vi idag, det är mycket bättre än det var för sex, sju år sedan när vi började men det går väldigt sakta känns det som ibland.

JG: ja ok, det är väldigt värdefullt som student att få den här inblicken lite mer, som juriststudent upplever jag att man kanske har intrycket att problemen kan lösas i lagstiftningen, diskussionerna har ju också handlat väldigt mycket om hur lagstiftningen ska bli mer effektiv och lättillämpad men nu känns det kanske lite mer som att det handlar om att verkligen tillämpa det som finns så som det är avsett...

MP: nej precis, det är inte där det stora problemet ligger, jag tycker inte det i alla fall, utan att vi får koppleridomar i stället för människohandelsdomar det är andra orsaker till det. I England hade de ju det förstås, jag blev lite förvånad, men han sa det att, om jag som engelsman ringer över till Sverige och så får jag fatt på en tjej där och säger att jag har ett jobb till dig som prostituerad i England, och vi är helt öppna med det, du får bo här, jobba så och så många timmar, överhuvudtaget inget lurendrejeri utan helt öppet, rekrytering för att jobba som prostituerad, där hon är fullt medveten om alla villkor och hon tackar ja, då är det människohandel.

JG: jaha ok?

MP: ja för då har jag handlat med en människa och hennes kropp , så de hoppar över koppleriledet, hemma hade vi ju aldrig fått det till något annat än koppleri med kanske sex månader, men de går rätt på människohandel, rekryterar man en annan människa medvetet för prostitution så spelar det ingen roll att hon är fullt medveten om det och så hade det ju varit hos oss om hon var under arton år

JG: ja exakt, tredje stycket där...

MP: men det gäller alla

JG: ja det är ju en intressant lösning lagtekniskt, om det ändå ger högre straffsatser än för koppleri hos oss?

MP: ja det gör det, det är ju naturligtvis en lagteknisk skillnad, sen är det ju frågan om man tycker det är rätt om det verkligen ska vara människohandel då, det kan man ju diskutera men visst då skulle vi haft hur mycket människohandelsdomar som helst plötsligt...

JG: ja men det var mina frågor då, tack så hemskt mycket för att du tog dig tid med mig...

7.3 Bilaga 3 Transkriberad intervju med Anna-Lena Nilemar, Kammaråklagare vid internationella åklagarkammaren, Åklagarmyndigheten i Stockholm

Intervjun genomfördes 2010-12-13 per telefon

Frågorna hade Anna-Lena fått del av tidigare via mail och i dokumentet presenteras de i fetstil medan följdfrågor är ommarkerade

ALN står för Anna-Lena Nilemar

JG står för Joanna Gren

Vilken är din bild av människohandeln i Sverige idag- hur organiseras den, kriminella nätverk, personliga nätverk, kan du se något mönster?

ALN: Jaa, det är ju både och alltså... om jag säger så här, jag har ju jobbat med den här problematiken sedan 2002

JG: mm ja ok

ALN: och det var ju innan vi hade människohandelslagstiftningen...

JG: ja just det

ALN: jag brukar säga när jag är ute och föreläser att första gången det här liksom observerades det var ju i slutet av nittiotalet i Stockholm när man hade det här Gyllene Ratten målet... jag vet inte om du känner till det

JG: jo det har jag läst... (*målet blev en av Sveriges största kopplerihärvor när polisen 1999 upptäckte att ett antal kvinnor hade låsts in på motellet Gyllene Ratten i Södertälje, Stockholm, där de tvingades prostituera sig. Målet kom att bli startpunkten för arbetet med en svensk människohandelslagstiftning/min anmärkning*)

ALN: sen efter det började jag på internationella kammaren 2001 och sen hade jag en kvinna här i Stockholm som var tidigare rysk medborgare men numera svensk som tog hit ryska flickor från St. Petersburg in i prostitution... och hon gjorde ju det här ensam, det var ju inte något kriminellt nätverk, det var ju liksom en egen verksamhet, samtidigt omsatte den ju väldigt mycket pengar. Hon hade själv varit prostituerad. Ja så vi har ju många som alltså är mer nätverkssymboler men sen har vi ju jobbat mycket med de här tre Estlandsmålen – jag vet inte om du tagit in domar

JG: till viss del, jo det har jag men ibland har det varit svårt att få tag i relevanta mål eftersom allt inte finns uppladdat från Hovrätterna...

ALN: Ja ok för vi har ju den här som vi kallar Kotka-domen, första domen på människohandel som var 2005 tror jag, där målsäganden var under arton år. Där hade vi ju tre stora förundersökningar med estniska gärningsmän och där vill jag ju påstå att där hade vi ett kriminellt som fungerade och de ägnade sig ju åt allt som de kunde tjäna pengar på, det var ju narkotika, alkohol och vapen och så prostitution med kvinnor, men sen är

det ju många kriminella organisationer eller nätverk som ägnar sig åt enbart åt den här prostitutionsbiten med kvinnor, för det omsätter ju väldigt mycket pengar...

JG: mm ja det har jag förstått

ALN: samtidigt har vi haft vissa då som har varit mera ensamma... alltså det typiska om man ser nere från de östereuropeiska länderna... vi har ju exempelvis ett Rumänien-ärende som just avgörs i Hovrätten nu där man alltså har haft organisationen i Rumänien och så skickar man ut någon form av platschef till Sverige i detta fall, även andra länder men det har vi inte haft belägg för och sen så skickas det tjejer hit alltså. Många av de här tjejerna rekryteras ju nuförtiden genom de här loverboys, har du hört talas om det?

JG: ja jag har läst om det (*att bli rekryterad genom en loverboy innebär att tjejerna lockas in i prostitution genom att tro sig ha en relation till en man som tar hand om dem, ser till att de får vissa materiella saker de vill ha, ger dem uppmärksamhet etc. Sedan visar sig denne vara hallick och tvingar/lurar tjejen in i prostitution. Välkänt fenomen i flera länder, bl.a. stort i Holland, generellt sägs dessa män ha fallenhet för att leta rätt på tjejer med problematisk bakgrund så att de är lättare att påverka.*¹⁰²)

ALN: i Rumänien är det faktiskt så att man, för det har man åberopat som bevisning i Hovrätten, man har alltså en trailer på tv om loverboy för att varna tjejer att gå på det här att de träffat pojkvänner som de tror är trevliga och uppvaktande och där baktanken på något sätt är att tjejerna ska skickas iväg, där man använder de här psykologiska mekanismerna. Förra veckan var jag i Holland där det var seminarium mellan Sverige och Holland om trafficking och där var det en man, en holländsk regissör som har gjort en film som är en vanlig dokumentärfilm på en timma och som heter just loverboy, där kan man se att det krävs ju inte så mycket för att övertala de här tjejerna... eller ja att inledningsvis rekrytera dem iallafall

JG: nä just det, kan jag tänka mig...

ALN: de blir ju liksom uppvaktade, och sen får de åka iväg och de binder till sig flickorna... man säger ju att det blir som det här Stockholmssyndromet, när man psykologiskt binds till gärningsmännen

JG: ja just det...

ALN: så jag vet inte vad jag ska svara, det finns alltså både och vi kan ju se, i Stockholmsområdet har vi jobbat väldigt mycket med organisationer med flera personer iblandade, i mera av kedjebrottslighet, men jag vet att i Göteborg då har man haft mycket mera enskilda personer som är gärningsmän, första domen där nere var ju en person som transporterade en tjej genom Europa och hade henne själv... så det finns väl alla former utav den här handeln

¹⁰²Se exempelvis Martin Klepke, *Den lyckliga horan, myt eller sanning* publicerad i LO-tidningen 2007-12-07 <http://lotidningen.se/2007/12/07/den-lyckliga-horan-myt-eller-sanning/>

JG: ja ok det är ju det intrycket jag fått också

ALN: samtidigt ser vi ju, på internationella kammaren jobbar vi ju mot organiserad brottslighet, exempelvis mycket de här kriminella mc-gängen, och även om vi inte har drivit några förundersökningar så kan man ju när man har telefonavlyssningar etc. se att här finns det ju också prostitution med i bilden

JG: ok ja, det är ju lönsamt...

ALN: men något sådant mål har vi inte drivit ännu... det blir mycket narkotika oftast, som de blir lagförda för

JG: ja just det

Tycker du att människohandeln har förändrats till sin natur sedan du började arbeta med de här frågorna, särskilt vad gäller villkor för kvinnorna som befinner sig i sexhandeln?

ALN: ...

JG: vi har ju ofta den här bilden av Lilja 4-ever, inlåsta tjejer...

ALN: alltså där brukar jag säga, jag har ju jobbat nu ett tag och haft ett antal ärenden och drivit dem och jag har inte haft många sådana fall som har varit typ Lilja 4-ever. Vi har ju ett antal som har blivit olaga frihetsberövade och människorov men det är enstaka fall, undantagsvis... så att jag vill väl egentligen säga att de förhållanden för de som kommer hit till Sverige, lite beroende på om de ramlar in i organisationen eller hur det nu går till, vi har ju haft en hel del kvinnliga gärningsmän som så att säga sköter det praktiska och sköter ruljangsen och tar hand om saker och ting. När vi började med det här så hade vi den typen av gärningsmän som... exempelvis en ungrare vi hade här som provade alla tjejerna och den biten är väl lite borta eftersom det blivit mer företagsverksamhet över det hela på något sätt...

JG: hm ja

ALN: och sen har vi ju kämpat emot och försöker få bort de här organisationerna, försöker få bort dem framförallt från Stockholm då som jag kan uttala mig om, och förhållandena för de här kvinnorna, eller målsäganden eftersom vi ser dem som offer, har ju förändrats varefter polisen jobbar, varefter vi driver våra utredningar. Nu vet de ju om hur vi jobbar på ett annat sätt och anpassar sig... I början med den här ryska kvinnan, då hade hon ju direktkontakt med sexköparna och marknadsförde de här tjejerna, att de kommit hit nya och sådär... sen i de första Estlandsfallen då åkte platschefen runt och kasserade in femtio procent av intäkterna men sen ändrade de ju beteende för sen insåg de ju att det var bättre att inte alls besöka de här lägenheterna utan de träffades ute på stan, ute i parkerna istället, då införde de en form av dygnshyra istället, för att de fick vara här, betala per dygn och så... så varefter polisen jobbar och upptäcker dem så ändrar de ju sitt arbetssätt, eller modus som man säger

JG: ja ok det är ju det intrycket jag fått också att man anpassar sig, som alla kriminella organisationer egentligen då, man anpassar sig efter förhållandena liksom

ALN: ja så är det ju och det vi jobbar med mycket nu är ju att försöka följa pengaströmmar, jag menar i dagens samhälle så kan du ju ha sådana här Forex kort, du kan ha olika konton på olika ställen utan att gå via exempelvis Western Union, du kan ju bara sätta in pengarna på ett konto i ett annat land där man kan plocka ut dem

JG: ja tekniken är en del av lösningen...

ALN: ja så är det ju

Vilka problem anser du att ni brottas med i arbetet för att få gärningsmän fällda för människohandel- räcker exempelvis de polisiära resurserna till och utredningsresurserna hos åklagarmyndigheterna?

ALN: oj ja det ska du inte fråga mig om jag som är lite diplomatisk sådär... jag tycker ju att vi som är i Stockholm har goda resurser, de är ju väldigt resurskrävande de här målen

JG: ja visst

ALN: vi har ju i Stockholm den här trafficking-kommissionen som arbetar mot det här men det blir ju väldigt centrerat, runt utanför Stockholm, i landet, så är det ju ganska svårt för en vanlig polismyndighet att utreda den här typen av brottslighet, men samtidigt är ju frågan hur mycket resurser man kan lägga, man måste ju väga detta mot alla annan brottslighet också... så att jag tycker nog att i och med att man har haft de här människohandelsplanerna och man har fått de här pengarna under de här tre åren så har det satsats... man har ju bestämt sig nu i Stockholm för att den här trafficking-kommissionen kommer fortsätta

JG: jaha ok

ALN: man utreder ju väldigt mycket, och det är klart att så fort man börjar röra i något så ger ju det lite ringar på vattnet och man kunde ju tänka sig att utökar man så skulle man inte ha några problem att driva fram ärenden heller, men de är ju väldigt begränsade spaningsmässigt för det går ju nästan bara att köra ett ärende i taget... så att som det har varit nu de sista tre åren så tycker jag resurserna har varit goda sen kan man ju i och för sig tycka att det kunde ha varit mer men jag kan inte säga att det är undermåligt på något sätt.

JG: ok ja men det låter ju bra

ALN: åklagarmässigt tycker jag också att vi har haft det ganska bra, sen är det väl kanske det att det är lite olyckligt att... vi har ju alltså de målen som har internationell karaktär medan många nationella, för det finns ju även nationellt, att de faller på vanlig allmän kammare, där är det väl så att jag kan tycka ibland att det vore enklare, bättre om vi fick ha ett helhetsgrepp om alltihopa men det är ju svårt att hantera det så...

Jag har fått uppfattningen av de andra intervjuerna med Maria och Mats Paulsson som är chef för trafficking- gruppen här i stan att de inte var helt nöjda med kunskapen i domstolarna kring mekanismerna bakom människohandeln?

ALN: ja nej det är inte jag heller, nej det är jag inte! Som jag sa förut när vi var nere i Holland i förra veckan, en sådan konferens skulle vi inte kunna haft för fem år sedan, det har hänt väldigt mycket även om vi går sakta framåt. Om vi håller oss till Sverige, 2002- 2003 då vi pratade om koppleri och de internationella kopplingarna, många tyckte ju att det var väl ingenting att hålla på med, så synen har förändrats väldigt mycket, mycket genom att man jobbat så mycket politiskt med det hela och vi har ju genomgått väldigt mycket erfarenhetsutbyte, vi har haft utbildningar och lyssnat på många föredragshållare, vi har ju fokuserat på frågan på ett helt annat sätt hos polis och åklagare men däremot domstolarna har inte hängt med, men det är ju inte bara inte inom det här området men överhuvudtaget hur de psykologiska mekanismerna, hur det är uppbyggt och strukturerat, hur människohandlarna organiserar det här och hur det ser ut, där tycker jag domstolarna inte riktigt har förståelse för hela processen...

JG: ok, det blir ju viktigt detta eftersom man kan ju prata om tillämpningsproblem och diskutera lagtekniska lösningar men samtidigt är man ju beroende av att domstolen förstår vad det är för brott man har att göra med...

ALN: ja

JG: Maria (*Sterup, min anmärkning*) beskrev det ju som att de var rädda om sin objektivitet?

ALN: ja men det är de ju, de vill ju inte vara med på samma utbildningar som vi och det är ju... det var någon gång vi hade utbildning med åklagare och domstolsverket men då var vi tvungna att bjuda in advokater också så att ingen skulle känna sig förfördelad, men sen kan jag kanske förstå att det är inte så många domare som handhar den här typen av större mål eller organisationer för vi har ju inte så många heller, det blir ju liksom ett fåtal som berörs av det här.

JG: ja

ALN: jag hade ju en kort tid, då ingick det ju i den här fiskalsutbildningen, en viss utbildning under en eftermiddag om människohandel och då passade jag ju på att prata om sådana situationer, det här ligger ju överhuvudtaget väldigt nära relationsproblematiken och familjevåldsbiten också, det är ju samma mekanismer som verkar, bara att det är vissa skillnader... hur man kan styra varandra i rättsalen och just placeringen i rättsalen, sådana saker tog jag upp med de här domarna, eller de som skulle bli domare... men sen tog de bort det människohandelsavsnittet, de tyckte väl inte att det var... konkursrätt kom väl istället haha...

ALN: så det är svåra avvägningar men visst känns det som det är liten förståelse för problematiken, det har ju drivits ett mål nu med tanke på de hör kvinnorna från Nigeria, där det kommer en dom på fredag, och det ska bli väldigt spännande att se, där var ju ett

av offren under arton år men de har ju berättat en del om hur de rekryteras i de afrikanska byarna och blir skuldsatta...

JG: ja ok, då har ni alla lite samma uppfattning och det är ju intressant i sig att det verkar vara ett problem i domstolarna...

Anser du att svensk lagstiftning kring människohandel är adekvat utformad för att hantera trafficking-problematiken idag?

ALN: ja alltså, grunden till att vi har den lagstiftning vi har är ju det här rambeslutet...

JG: ja rambeslutet från EU det har jag gått igenom...

ALN: ja för där tar man ju upp då i artikel 1 de här rekvisiten då alltså för brottet, man pratar om att vidta åtgärder, handelsåtgärder och tvånget, våld eller hot och maktmissbruk eller utnyttjande av utsatt belägenhet... man har ju i och för sig inte formuleringen där exakt som vi har gjort med ett otillbörligt medel men det är ju lite så att...

JG: ja att vi har tolkat det att det är så man menar...

ALN: ja, så att där har man ju vissa krav som syns i svenska lagstiftningen att vi har olaga tvång, vilseledande, utnyttjande, eller annat otillbörligt medel och det är ju det som är så himla svårt... att det ska vara ett angrepp på något sätt, och eftersom det finns i rambeslutet så ser inte jag hur man liksom skulle kunna utmönstra det ur den svenska lagstiftningen...

JG: nej ok för när jag läste rättspm:et från utvecklingscentrum från 2007 så diskuterar man ju där att kontrollrekvisitet är uppbyggt på ungefär samma sätt, att däri ligger också det man kan läsa in i ett otillbörligt medel fast med lite vidare ramar för kontrollbedömningen...

ALN: ja och kontrollrekvisitet det var ju nästan lättare att kunna bevisa, om man alltså såg hur man kunde dra fram sådana saker som hur gärningsmännen styr de här kvinnorna, hur de ringer för att se hur och var de rör sig och att de kontrolleras precis hela tiden, och kvinnorna hamnar ju ofta i en lägenhet ute i förorterna någon stans så det är klart att inte kvinnorna beger sig därifrån... vad vi från åklagarhåll har drivit eller försökt föra fram, där det inte blev något gehör det är ju att det i rambeslutet så står det ju uttryckligen detta om samtycke, att det saknar betydelse, det har man ju diskuterat i förarbetena men inte fört in det för där har ju domstolarna gärna gjort en tolkning om att det är fråga om ett sorts samtycke, att kvinnorna gör det här frivilligt, det ligger så väldigt nära koppleribrottet så oftast landar vi på koppleri eftersom de tycker att det här är frivilligt, vi menar ju att det är människohandelsliknande karaktär...

JG: ja jag har ju snappat upp det att i England så gör man ju precis så, man har lyft ut koppleriledet och bortser från eventuell frivillighet om man kan fastställa att det har skett handel med någons kropp i flera led...

ALN: jaha ok för alltså jag tycker ju att det har inte så himla stor betydelse, både koppleri och människohandel är ju ett utnyttjande utav en människa, en kropp som säljs för sexuella tjänster, och jag tycker liksom inte att det har så himla stor juridisk betydelse men det har ju det bland alla andra personer, alltså när man diskuterar det här, som jag ser nere på EUROJUST (*europiska unionens juridiska samverkansorgan för information samt utredningar över nationsgränserna kring organiserad brottslighet, min anmärkning*) så frågar man ju varför är det så få som döms för människohandel, varför döms man för koppleri... så det är ju en väldigt stor juridisk skillnad om det rubriceras som människohandel, istället för koppleri

JG: ja absolut...

ALN: och vi har ju fört fram det också att vi skulle vilja haft en och samma bestämmelse, alltså kopplat ihop det men så har det ju inte blivit men det känns ju som att EU:s rambeslut tagit fasta på den här människohandelstypen... brottet som skissas i Lilja 4-ever i princip då, den här klassiska att du blir inlåst, du utsätts för våld och hot etcetera etcetera... men i verkligheten så ser det ju inte ut så för att de här kvinnorna, det är mycket möjligt att de utsätts för en viss grad av påtryckning när de rekryteras men när de kommer hit till Sverige då har de ju liksom kommit vidare, jag brukar säga att när de rekryteras är de på punkten A och när vi träffar på dem kanske de är borta på punkten K eller L ungefär och då vill de inte prata om vad som hände när de rekryterades för det är ju där det ligger det här otillbörliga medlet, och det är det som gör att det är så väldigt svårt bevismässigt att visa på det här. För de här kvinnorna tjejerna är det ju så mycket fyllt av komplexa problem. Du har hela den här skuldproblematiken, skamproblematiken, avstängdheten... vi har ju försökt i vissa situationer när man haft fotokonfrontationer med sexköpare, men att de är helt avstängda, de vet inte vilka de säljer sig till, de kan inte komma ihåg dem...

JG: nej, förståeligt

ALN: så det är ju det som gör att det blir bevismässigt väldigt svårtillämpat...

JG: ja det är väl därför jag reagerade just på den lilla delen i utvecklingscentrums RättsPM, alltså möjligheten att lyfta ut otillbörlighetsrekvisitet, eftersom de också visade på hur svårt det är att bevisa och hur orimligt det på något sätt blir när man ska gräva i personliga förhållanden som är väldigt svåra att ta reda på och dessutom svåra att verifiera vilket i sig kan ge trovärdighetsproblem. Det är ju intressant att tänka sig en sådan lösning eftersom kontrollrekvisitet kanske har potential att fånga upp den här typen av brottslighet som förändras och anpassar sig på det sättet som du beskrivit i och med att kontrollbedömningen är vidare?

ALN: ja alltså handel för sexuella ändamål är ju svårare bevismässigt, vi har ju haft säkert sju andra utredningar om människohandel, tvångsarbete och tiggeri etc. men där är det ju mycket lättare att bevisa det här med tvång... så att där är det mycket lättare att få till rekvisiten för människohandel mot för vad det är för sexuella ändamål, för att du inte har samma tvångssituation.

Vad anser du om den ändring som gjordes nu förste juli av människohandelsbestämmelsen, tycker du att den har potential att få fler dömda för människohandel?

ALN: alltså jag tycker ju egentligen inte det... jag tycker ju fortfarande att bevisproblematiken, med att visa att ett otillbörligt medel använts, den problematiken att bevisa det den kvarstår ju precis lika mycket. Det man kan säga är ju att förut hade man ju kravet på att man skulle bevisa kontrollsituationen också och det är ju utmönstrat men fortfarande ligger ju det otillbörliga medlet kvar och när man ser på förarbetena då säger man väl att det ska framgå att man inte har haft något val i princip...

JG: ja man ska inte haft ett verkligt val att avstå...

ALN: det där är ju jättesvårt att bevisa

JG: ja särskilt som man lagt så mycket i det i domstolsbedömningarna, ibland har det fallit på att domstolen inte tycker att det är utrett om inte familjen kunde bidra till försörjningen, eller en pojkvän eller någon... det blir ju väldigt hypotetiska ekonomiska resonemang...

ALN: ja, så alltså tillämpningsproblemen med bestämmelsen det kvarstår men samtidigt så har jag viss förståelse för att man har gjort den här lagkonstruktionen med tanke på rambeslutet då... en viss problematik är det ju i det hela...

JG: ja det kan man ju säga...

Har jag uppfattat det rätt att det är så att det är domstolarnas bedömning av otillbörlighetsrekvisitet som orsakat störst problem?

ALN: ja det är det

JG: och tror du att det, bortsett från eventuella begränsningar i rambeslutet då skulle vara möjligt att utmönstra det rekvisitet och ersätta det med ett kontrollrekvisit?

ALN: ja det tror jag, om man kunde få till den konstruktionen, men nu har väl på något sätt, eftersom man stött och blött den här lagstiftningen, så nu kommer det väl vara så här men hade man ersatt det med kontrollrekvisitet så tror jag det hade varit lättare att bevisa det

JG: ja ok, det är ju den uppfattningen jag fått också när man gått igenom vissa mål och försökt tänka sig hur man kunde gått tillväga om man inte behövt bevisa båda de två leden i otillbörlighetsbedömningen...

Har du någon idé om hur en idealisk lagstiftning skulle se ut med dina mått mätt?

ALN: ... haha ja...

JG: ja Maria sa också det att herregud hur ska jag kunna svara på det?

ALN: ja hur ska man kunna svara på det, alltså jag tycker ju samtidigt att vi måste ju ha en lagstiftning där man måste ställa upp vissa rekvisit för brottet och skulle man utmönstra helt kraven då skulle det ju bli lite förfördelat det också... för det är klart att det här ska ju ta syfte på de här allvarliga brotten. Men den idealiska lagstiftningen det vore väl egentligen att man alltså fick bort det här otillbörligt medel... det är ju nästan lättare att använda utnyttjande av någons utsatta belägenhet, att man bara hade kvar den formuleringen...

JG: skulle man kunna väga in den kontrollbedömningen som ska göras enligt kontrollrekvisitet där då för att inte få samma bevisproblem?

ALN: nu vet jag inte exakt vad det står i förarbetena men det här med utsatta belägenhet det man måste få fram är ju att de här gärningsmännen de utnyttjar ju de här offren i exempelvis de här östeuropeiska länderna med tanke på deras ekonomiska situation, deras försörjningssituation, att de har svårt att klara sig, de lockar med att de tjänar pengar genom att prostituera sig, det tycker jag är ju ett utnyttjande utav någons utsatta belägenhet, men jag vet inte riktigt om man säger så i förarbetena... att det räcker med det, för när den ursprungliga lagstiftningen kom så sa man ju att enbart den omständigheten att man kom från svåra ekonomiska förhållanden inte var tillräckligt för att man skulle använt ett otillbörligt medel...

JG: nej det är ju just den här tvåsidiga bedömningen, att man först ska visa på detta men sen i ett andra led också visa på att jag inte hade något annat alternativ än att prostituera mig... och då blir det svårt, även om du kan uppfylla det första ledet i den bedömningen kan det ju bli nog så svårt att få en fällande dom om du då ändå inte kan visa på det andra ledet i den bedömningen...

ALN: hm ja

Anser du att det finns en genuin politisk vilja att lagtekniskt komma till rätta med de här tillämpningsproblemen som man kunnat konstatera i samband med människohandeln?

ALN: jo men det tycker jag väl att det finns en viss vilja, det här har ju varit väldigt politiskt gångbart när man pratar om människohandel, och nu när vi var nere förra veckan då var vår EU- minister där, Birgitta Olsson, och hon är ju väldigt engagerad i det här, så nog finns viljan att komma till rätta med det här, men det är ju också en internationell problematik och vi har ju inte den allvarligaste problematiken i Sverige

JG: nej

ALN: men man måste ju ändå utifrån våra förhållanden försöka kämpa och slåss för att vi inte ska ha den typen av brott här, att den inte kan breda ut sig mer än vad den gör, det är ju det som gör att vi jobbar på att försöka få bort de här organisationerna, att de inte ska få fäste, det är ju samma sak med narkotikahandeln också att vi inte vill ha den florerande på gatorna... så viljan finns väl där men sen är ju frågan hur man ska kunna uppnå detta, jag tror inte Sverige kan klara sig ifrån det, utan hålla det i schack...

JG: ja jag blev ju bara lite konfunderad eftersom Beatrice Ask så starkt har uttalat sig om att nu minsann tar vi krafttag, att hon verkligen tror på den här ändringens förmåga att få fler dömda för människohandel...

ALN: ja men så är hon ju politiker också...

JG: ja, för som student med lite mer amatörmässigt perspektiv tyckte jag ju när jag läste ändringen första gången i våras att den ju var nästan helt igenom språklig... så jag förstår ju att viljan finns men då är väl frågan mer om man har fått fram rätt verktyg...

ALN: ja så är det väl

JG: det var mina frågor, jag är hemskt tacksam för att du ställde upp och svarade på mina frågor!